

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бізнес - адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «Інструменти управління життєдіяльністю підприємства
промислового сектору економіки»

Виконав : студент 2 курсу, групи 8.0731-ба-з
спеціальності 073 Менеджмент
освітньої програми Бізнес-адміністрування
Саргін К. В.

Керівник: викладач кафедри бізнес-
адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності, д.філос., PhD.
Магомедова Т.М.

Рецензент : завідувач кафедри бізнес-
адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності, доктор наук з
державного управління, професор
Бікулов Д. Т.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту

Кафедра бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітня програма Бізнес-адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Д.Т. Бікулов

« ____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Саргін Кирило Володимирович

1. Тема роботи «Інструменти управління життєдіяльністю підприємства промислового сектору економіки.»

керівник роботи: Магомедова Т.М., викладач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, д.філос., PhD

затверджені наказом ЗНУ від 25.05.2022 року № 583-с

2. Строк подання студентом роботи 23.12.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи навчальні посібники, монографії, періодичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні матеріали, фінансова звітність підприємства, інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) .

16 таблиць

18 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Магомедова Т. М.		
2	Магомедова Т. М.		
3	Магомедова Т. М.		

7. Дата видачі завдання 26.05.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи у наукового керівника.	20.05.2022	
2.	Затвердження змісту роботи.	28.05.2022	
3.	Огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи.	01.06.22-16.06.22	
4.	Розробка чернетки I розділу кваліфікаційної роботи.	17.06.22-23.06.22	
5.	Написання I розділу кваліфікаційної роботи.	24.06.22-27.06.22	
6.	Збір розрахунково-аналітичного матеріалу за темою.	28.06.22-25.07.22	
7.	Розробка чернетки II розділу кваліфікаційної роботи.	26.07.22-29.08.22	
8.	Написання II розділу кваліфікаційної роботи.	30.08.22-06.09.22	
9.	Розробка чернетки III розділу кваліфікаційної роботи.	07.09.22-14.09.22	
10.	Написання III розділу кваліфікаційної роботи.	15.09.22-29.10.22	
11.	Оформлення кваліфікаційної роботи згідно вимог.	30.10.22-02.11.22	
12.	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	09.11.2022	
13.	Проходження нормоконтролю.	09.11.22-22.11.22	
14.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	23.11.2022	
15.	Захист кваліфікаційної роботи.	грудень 2022	

Студент

_____ (підпис)

К. В. Саргін

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т. М. Магомедова

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

Т. М. Магомедова

(ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РАБОТУ МАГІСТРА.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
ABSTRACT	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1 Поняття, сутність та основні категорії «життєдіяльність» підприємства ..	9
1.2 Основні категорії управління життєдіяльністю підприємства	11
1.3 Система показників, що характеризує життєдіяльність підприємства за рахунок впровадження інвестицій	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	21
2.1 Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «ДОРС»	21
2.2 Життєдіяльність підприємства: аналіз інвестиційної діяльності ТОВ «ДОРС»	26
2.3 Оцінка життєдіяльності та економічної ефективності інвестиційної діяльності на ТОВ «ДОРС»	29
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	34
3.1 Рекомендації щодо розвитку інвестиційної діяльності на ТОВ «ДОРС»	34
3.2 Вектор державного управління життєдіяльністю підприємства промислового сектору економіки	50
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	51
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	59

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра складається з 3 розділів, 60 с., 17 таблиць, 16 рисунків, 50 джерел.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є формування та оцінка інструментарію управління життєдіяльністю підприємства промислового сектору економіки, з подальшою розробкою шляхів удосконалення діяльності підприємства.

У першому розділі автором досліджено теоретичні питання щодо визначення сутності понять «життєдіяльність», «розвиток», «стратегія», а також проаналізовано науково-практичні аспекти формування системи визначення факторів впливу на ефективність управління життєдіяльністю промислових підприємств. Також надана визначна роль та оцінка теоретичним основам інвестиційної діяльності підприємства, розглянуто види та сутність інвестицій, розкрито зміст поняття інвестиція та інновація, а також розглянута її класифікація, розробка інновацій на підприємстві та методи оцінки вимірювання.

У другому розділі розкрито суть організаційної структури управління та характеристика напрямів діяльності підприємства, розглянуті фінансові показники підприємства, та надана оцінка інвестиційної діяльності підприємства промислового сектору економіки.

В аналітичному розділі проведено оцінку дієвості використання підходу до оцінки життєзабезпечення діяльності на прикладі підприємств промисловості; розроблено методологічний підхід до комплексної оцінки життєдіяльності підприємства з урахуванням інвестицій. Запропоновані напрямки вдосконалення інноваційно-інвестиційної діяльності на підприємстві. Розроблені та обґрунтовані заходи впровадження інвестиційного проекту.

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА, ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЯ,
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПРИБУТОК, ВИТРАТИ, ЕФЕКТ,
РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ДОХІД

ABSTRACT

Master's qualification work consists of 3 sections, 60 pages, 17 tables, 16 figures, 50 sources.

The purpose of the master's qualification work is the formation and evaluation of the tools for managing the life of an enterprise in the industrial sector of the economy, with the subsequent development of ways to improve the activity of the enterprise.

In the first section, the author investigated theoretical questions regarding the definition of the essence of the concepts of "vital activity", "development", "strategy", and also analyzed the scientific and practical aspects of the formation of a system for determining the factors influencing the efficiency of life management of industrial enterprises. Also, an outstanding role and assessment of the theoretical foundations of the investment activity of the enterprise is provided, the types and essence of investments are considered, the content of the concept of investment and innovation is revealed, as well as its classification, development of innovations in the enterprise and measurement assessment methods are considered.

The second section reveals the essence of the organizational structure of management and the characteristics of the activities of the enterprise, considers the financial indicators of the enterprise, and provides an assessment of the investment activity of the enterprise of the industrial sector of the economy.

In the analytical section, an assessment of the effectiveness of the use of an approach to assessing the life support of activities on the example of industrial enterprises was carried out; a methodological approach to a comprehensive assessment of the life of the enterprise, taking into account investments, has been developed. The proposed directions of improvement of innovation and investment activity in the enterprise. Developed and substantiated measures for the implementation of the investment project.

ENTERPRISE LIFE, INVESTMENT, INNOVATION, INNOVATION,
PROFIT, COSTS, EFFECT, PROFITABILITY, INCOME

ВСТУП

Сучасні умови діяльності підприємств визначаються жорсткою конкуренцією, динамічністю ринкової кон'юнктури, попитом споживачів, сучасними інноваційними тенденціями ведення діяльності, постійно мінливим характером зовнішнього і нестабільністю внутрішнього середовища. В таких умовах планувати розвиток надзвичайно складно, тому все більша частина підприємств вимушена обирати стратегію управління життєзабезпечення діяльності підприємства. Для цього підприємству потрібно ефективно й раціонально використовувати наявні ресурси та фактори виробництва для досягнення максимального прибутку в умовах обмеженості природних, матеріальних, фінансових, трудових та інформаційних ресурсів. Тож, в зазначених умовах, як ніколи, виникає актуальне питання визначення стратегічних векторів управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства.

В умовах загострення конкуренції на ринках товарів споживчого та промислового призначення вітчизняні виробники здійснюють постійний пошук шляхів підтримання власної конкурентоспроможності та конкурентоспроможності пропонованої продукції.

Стратегія життєдіяльності підприємства ґрунтується на загальних принципах і методах, які притаманні процесам управління. Головною метою такого менеджменту є забезпечення стійкого фінансового стану в результаті своєчасного реагування на зміни, спричинені зовнішнім середовищем (економічні, політичні, соціальні, міжнародні метаморфози) та раціонального використання наявних ресурсів і факторів виробництва (капітал, земля, персонал, підприємливість та інформація) через уведення в дію стимулюючих векторів розвитку управління життєзабезпечення діяльності, які дають змогу усунути фінансові ускладнення на підприємстві та подолати симптоми банкрутства і спад виробництва.

Незважаючи на велику кількість науково-практичних досліджень, залишається недостатньо вирішена проблема розробки методологічних засад оцінки стратегічних векторів управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства й практичних рекомендацій щодо оптимізації ресурсів та факторів виробництва для забезпечення стратегічного управління. Процес управління життєзабезпечення діяльності підприємства передбачає використання всіх наявних на підприємстві ресурсів з урахуванням інноваційних технологій, організації виробництва з метою підвищення показників: продуктивності праці, фондівіддачі, матеріалоємності та фінансової стійкості, платоспроможності, що забезпечує досягнення поставлених цілей в умовах мінливого ринкового середовища.

Недостатня розробленість засад оцінки та аналізу стратегічних інструментів життєдіяльності промислового підприємства зумовила тему наукового дослідження, його цілі, завдання та основні напрями.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань:

1. Розглянемо теоретичні аспекти формування інструментів управління життєдіяльністю підприємства за рахунок впровадження інвестиційної діяльності;
2. Провести оцінку інвестиційної діяльності на прикладі промислового підприємства;
3. Розробити шляхи оптимізації інвестиційної діяльності підприємств і розрахувати їх економічної ефективності.

Практичне значення полягає в тому, що отримані матеріали можуть бути використані для формування інструментів управління життєдіяльністю підприємства.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновку та рекомендацій і переліку посилань.

РОЗДІЛ 1

УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Поняття, сутність та основні категорії «життєдіяльність» підприємства

У таблиці 1.1 визначені поняття «життєдіяльність» українськими науковцями.

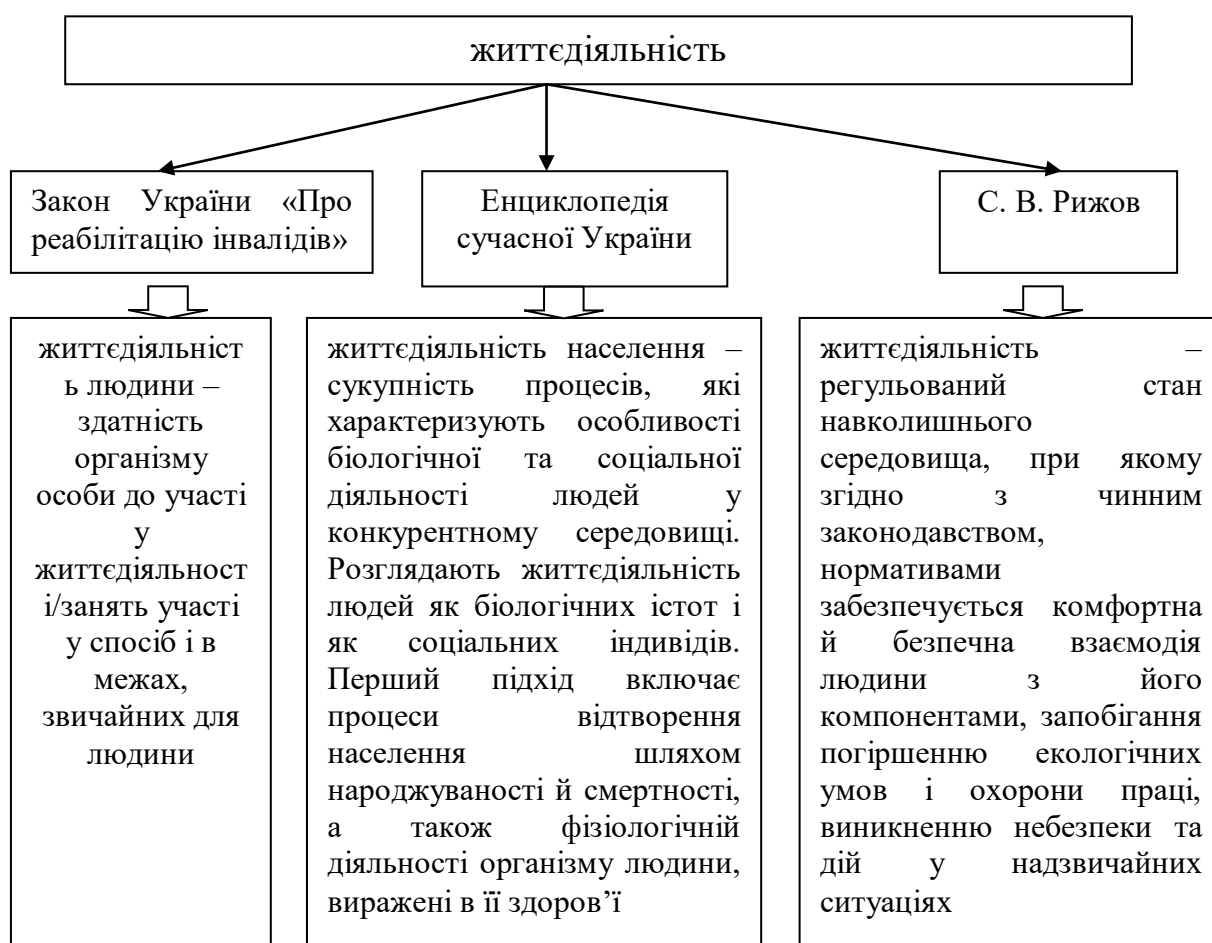

Рис. 1.1 – Теоретичне розуміння тлумачення поняття «життєдіяльність»

Зокрема, вітчизняний дослідник О. В. Лепьохін застосовуючи функціональний підхід, визначає її як «сукупність виробничо-збутових, інноваційних, фінансово-економічних здатностей, які регулюють діяльність підприємства в зовнішньому середовищі й спонукають до підвищення

конкурентоспроможності» [2, с. 174] та зауважує, що необхідність визначення проблем забезпечення життєдіяльності виникає незалежно від поточного етапу життєвого циклу підприємства [6].

Інші українські дослідники навпаки пов'язують життєдіяльність підприємства зі стадіями життєвого циклу всіх видів діяльності: операційної, інноваційної, логістичної, управлінської, крім того акцентують увагу на впливі на життєдіяльність економічної і фінансової безпеки та конкурентоспроможності [4].

А. В. Череп зазначає, що значний вплив на життєдіяльність підприємства, здійснює такий аспект економічної діяльності підприємства, як управління витратами [9, с. 3].

Також необхідно зазначити, що часто науковці при дослідженні сутності та змісту поняття «життєдіяльність підприємства» використовують різні підходи. Ми погоджуємося з О. В. Лепьохіним, який виділяє шість підходів щодо розуміння сутності поняття «життєдіяльність підприємства»: економічна діяльність, фінансова діяльність, маркетингова діяльність, безпековий, аналітичний та ринковий підходи [2, с.172].

Мишко О. наголошує у своїх дослідженнях, що «життєдіяльність підприємства – це складний процес, який є результатом неперервного циклічного руху грошових коштів» [1].

Так, Г. Азоєв та А. Челенков стверджують, що «високий рівень конкурентоспроможності – це основна умова життєдіяльності підприємства» [5, с. 4]. Фахівці зазначають, що «інновації є ефективним засобом конкурентної боротьби, вдале використання якої дозволяє підтримувати сталу динаміку життєдіяльності підприємства в позитивному напрямі» [7, с. 9].

Бурманн К. пов'язує життєдіяльність підприємств з можливістю використання ринкового потенціалу та нематеріальними організаційними можливостями зростання вартості підприємств в майбутньому та забезпечення подальшого їх розвитку [16].

Також окрема думка є щодо якості життєзабезпечення – це раціональне облаштування підприємства по використанню усіх доступних ресурсів, які дозволяють йому функціонувати і продовжувати свою діяльність» [6, с. 41].

1.2 Основні категорії управління життєдіяльністю підприємства

Проблема низького рівня конкурентоспроможності на вітчизняних промислових підприємствах потребує негайного вирішення, що можливо тільки при постійному оновленні техніки, товарів і послуг, навчанні на нових ринках, розвитку співробітників, ефективному використанні інноваційного потенціалу і ажіотажі при його розвитку, що, крім усього іншого, вимагає застосування сучасних ефективних систем управління. Однак тлумачення цього терміна відповідно до предмета дослідження часто буває спірним і невизначеним. Для ефективного управління інноваційним потенціалом підприємств необхідно чітко визначити сутність цього поняття. Надамо оцінку близькій та важливій категорії «розвиток», яка додатково розкриває зміст «життєдіяльність».

Розвиток підприємства тісно пов'язаний з поняттям інвестиції та інвестиційна діяльність.

Інвестиції – економічна категорія економічної ємності, в тому числі, крім інвестицій у відтворення основних фондів, інвестиції в оборотні та фінансові активи, окремі види досить інтенсивний.

В економічній системі грошові кошти тимчасово вільні (економічні) можуть належати різним людям - людям, юридичний, державний. Саме ці елементи приймають участь у процесі інвестування.

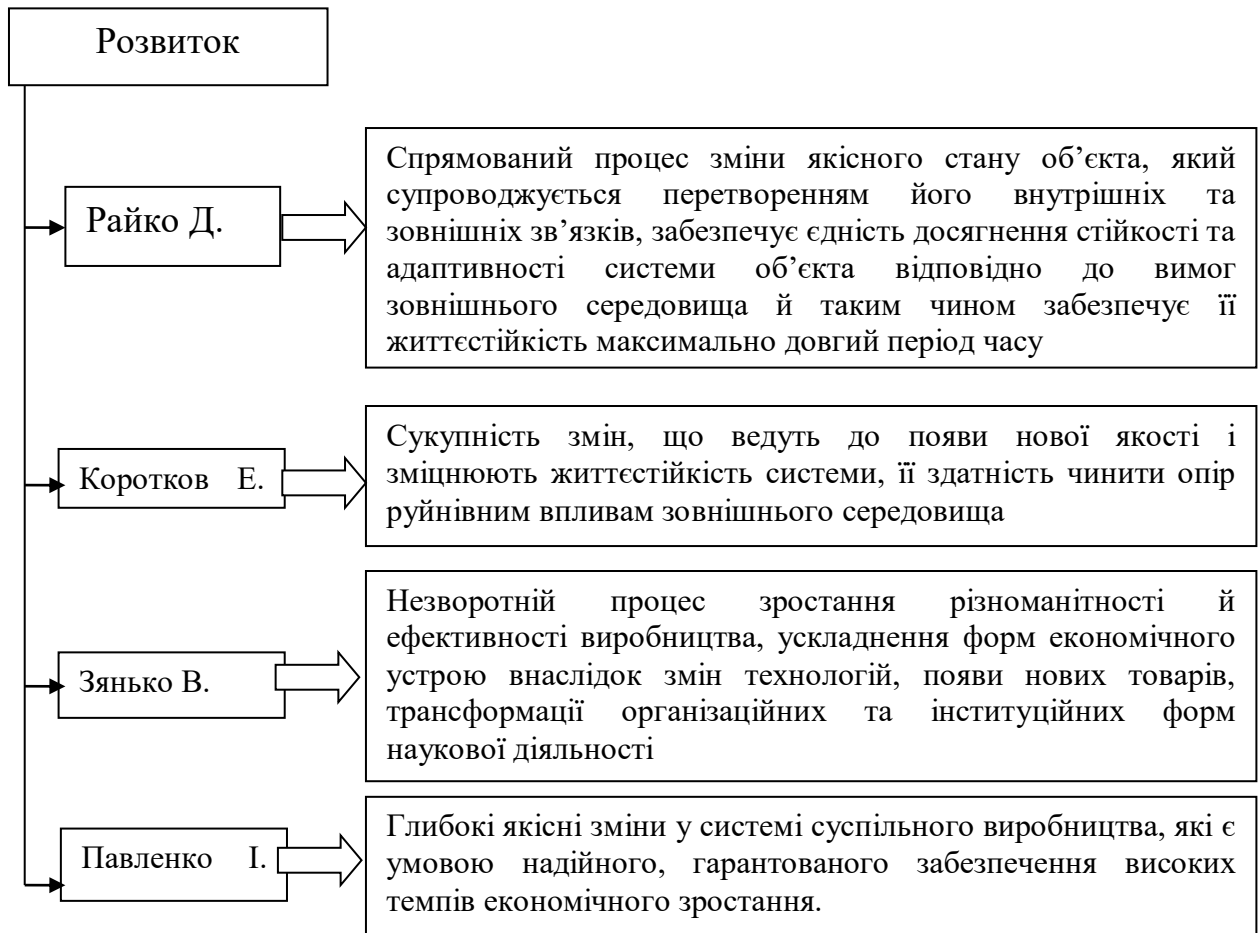

Рис. 1.2 – Визначення категорії «розвиток»

“Наведені поняття та їхнє сутнісне наповнення дозволили виокремити підходи до розуміння розвитку як процесу, незворотних змін якісного стану об'єкту, спрямованих на забезпечення його стійкості та адаптивності в майбутньому періоді. При цьому, розвиток є комплексним поняттям, яке означає незворотній процес та відображає як якісні зміни у виробничому потенціалі підприємств, підвищення конкурентоспроможності виробництва, так і позитивні зміни усіх складових соціального розвитку суспільства, спрямованих на підвищення якості життя, розкриття творчого потенціалу, гармонізацію взаємовідносин в суспільстві” [37, с. 19].

“Основними джерелами успіху сучасних підприємств є не стільки наявність ринкових переваг (доступ до необхідних ресурсів, стимулювання збуту, гнучка цінова політика), скільки можливість ефективного використання існуючих нематеріальних активів, інтелектуального та

творчого потенціалу співробітників, неринкових факторів конкуренції, і особливо, створення та впровадження інновацій” [28].

“Найбільш прийнятним, на нашу думку, є розуміння інновацій як процесу створення (впровадження) нового товару (послуги), техніки, технології з метою досягнення основних цілей інноваційного розвитку підприємства на основі здобутих конкурентних переваг, зокрема, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, поліпшення структури та якості виробництва, підвищення продуктивності праці” [4].

Інвестиційна діяльність на підприємстві визначається як практичне застосування інвестиції інвестиційний капітал в об’єкти підприємницької діяльності та цілі для отримання інвестиційного доходу або інших майбутніх ефектів. У будь-яких інвестиційних проектах можна виділити трьох основних учасників: це сам об’єкт інвестування, в який вкладає свої гроші інвестор з думкою, щоб їх збільшити; компанія-інвестор, що займається безпосередньою реалізацією проекту; і держава яка отримує податки від підприємства, що прагне максимізувати прибуток, а також підвищення вартості свого бізнесу.

“На думку А. Аньшина й А. Дагаєва [139, с. 270–271] фактори, що визначають можливість впровадження нововведень у підприємства, поділяються на дві групи факторів: зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори, в свою чергу, розбиваються на три підгрупи: конкуренція, попит і виробничо-технічні факторів. На думку авторів, внутрішні фактори інноваційного розвитку підприємства поділяються таким чином (рис. 1.6):

Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна, яка вноситься суб’єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [24, с. 15]. Сьогодні поширеним є таке визначення: інновація – це досягнення науково-технічного прогресу, яке втілюється в нові продукти та технології з метою досягнення комерційного ефекту.

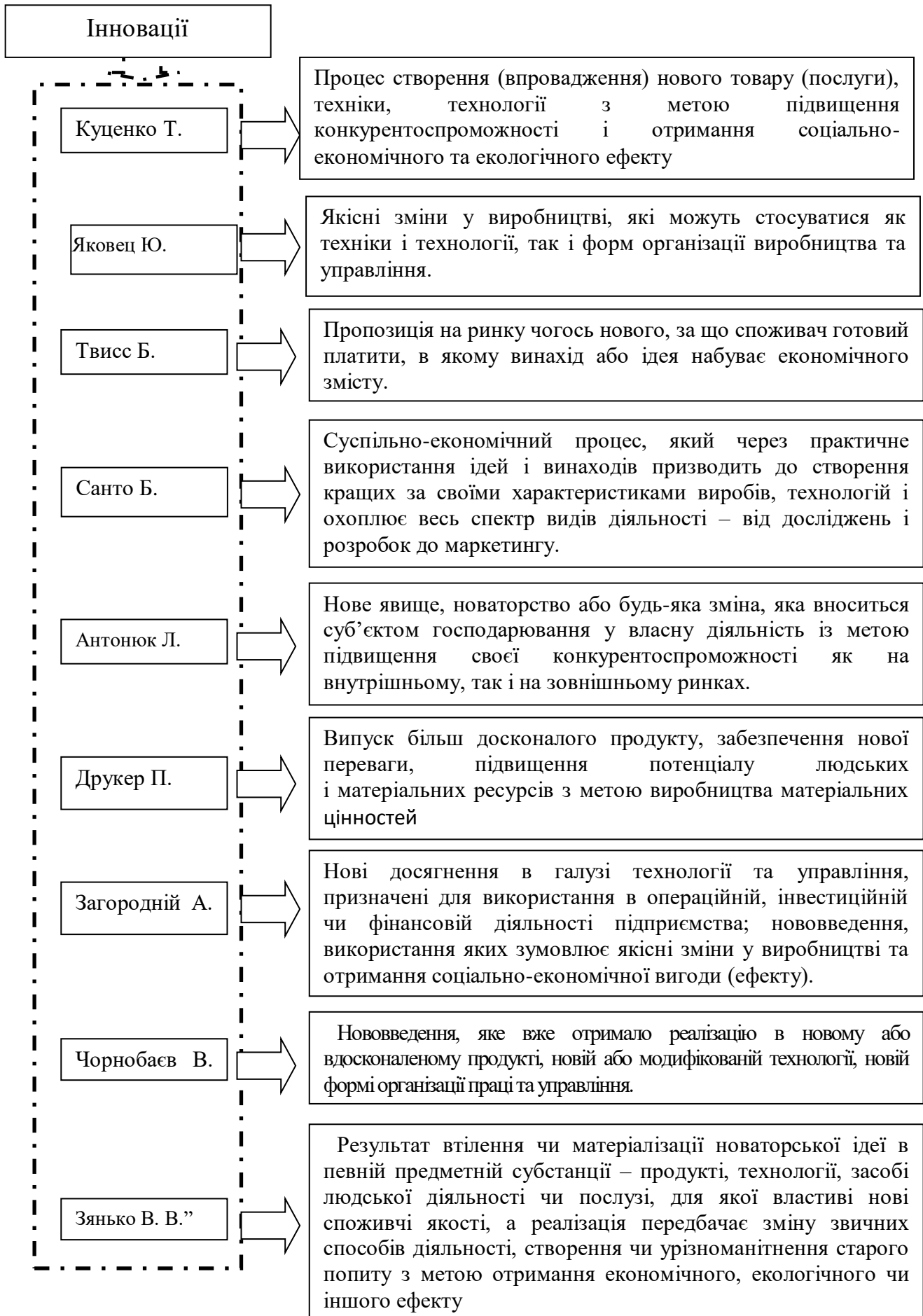

Рис. 1.3 – Визначення терміну «інновації»

Антонюк Л. [24], Тичинський А. [31], Фатхутдінов Р. [19] вважають недоречним використання у значенні синонімів терміни «інновація» та «нововведення». На думку В. Євтушевського, основною відмінною ознакою інновації від нововведення є отримання комерційного ефекту [32]. Зауважимо, що результат інновацій – це не тільки отримання комерційного ефекту, а й досягнення соціального, організаційного та ін.

Цікаве зауваження наводить фахівець [25, с. 126], що інновації як результат інноваційної діяльності, з одного боку, повинні бути зорієнтовані на повніше задоволення запитів споживачів, а з іншого, – на отримання конкретного економічного ефекту.

На думку В. Мединського, С. Ільдеменова та інших [39, с. 5], інновація – це нововведення, комплексний процес створення розподілу та використання нового для задоволення визначеного кола потреб.

Найт К. впевнений, що «нововведення – це впровадження будь-чого нового відносно організації чи її безпосереднього оточення і розглядає нововведення як «особливий випадок процесу змін в організації» [37, с. 11].

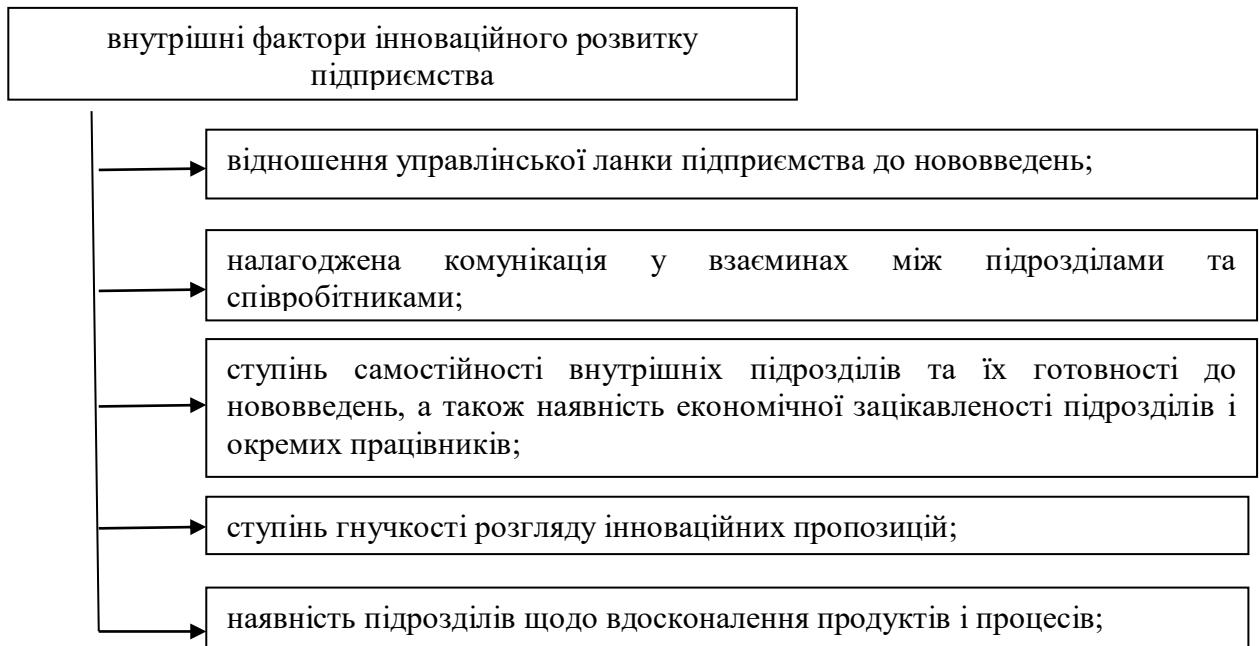

Рис. 1.4 – Внутрішні фактори інноваційного розвитку підприємства

Прокопишин Л. зауважує: «Новація являє собою нововведення, якого не було раніше» [42, с. 628-633]. Таку точку зору вважаємо хибною, тому що цей автор в статті використовує ці категорії як синонімічні, новація передую нововведенню (інновації).

“Вчений-економіст О. Большов у своїх працях [10] виокремлює такі загальні фактори, що впливають на інноваційного розвитку підприємства (рис.1.5):

Рис. 1.5 – Інноваційний розвиток підприємства

Нововведення – істотна зміна у будь-якій галузі суспільного розвитку, яка спрямована на досягнення позитивного ефекту та реалізації на практиці [3, с. 11].

1.3 Система показників, що характеризує життєдіяльність підприємства за рахунок впровадження інвестицій

Стійке та надійне економічне зростання в національному масштабі можуть бути забезпечені тільки в умовах припливу до економіки великомасштабних інвестицій.

Під інвестиціями маються на увазі процеси для забезпечення безпеки і створення грошей, вкладення капіталу тільки засобами виробництва, і товари народного споживання. До реальних інвестицій можна віднести наступні елементи.

1. Інвестиції, спрямовані на відновлення основних фондів. Процес відновлення основних фондів, що застосовується за допомогою цих елементів.

2. Інвестиції були спрямовані на основні засоби. Під інвестиції в основним капіталом розуміється інвестиція в довгостроковій повинні приносити прибуток, в той час як вкладення коштів. 3. Різні інвестиції в заміські схеми та об'єкти

3. Інвестиції у групу нематеріальних активів.

Крім того, що нас цікавить розвиток наукових досліджень, особливе значення мають проблеми економічного планування, розробки. У той же час менеджери наполегливо працювали над тим, щоб вимоги до кількісних та якісних вимірів, обґрунтувань прийнятих рішень стосовно інноваційних проектів, які можуть фінансуватися тільки після повної їх економічної оцінки.

У вітчизняній та міжнародній практиці метод оцінки ефективності інвестицій визначений рядом таких показників: чистий дисконтований дохід (NPV); період окупності (PP); внутрішня норма дохідності (IRR); індекс рентабельності (PI).

Оцінка чистого дисконтованого доходу на думку Л. Антонюком [7, с. 277-278] і має вигляд 1.1:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{(\Pi_t + A_t - \Pi_{qt})}{(1+q)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{I_t}{(1+q)^t}, \quad (1.1)$$

де Π_t – прибуток від реалізації проекту в році t ;

A_t – амортизація на реновацію в році t ;

Π_{qt} – податок на прибуток Π_t ;

t – рік, результати і витрати якого приводяться до розрахункового;

q – індивідуальна ставка дисконту;

I_t – інвестиційні витрати в період t .

Наступний показник – це індекс рентабельності (Profitability Index, PI) [18, с. 347] або індекс доходності [19]. Цей показник характеризує дохід на одиницю витрат. Також це – «віддача проекту» на вкладені у нього ресурси [12, с. 145].. Частіше показник PI розраховується за формулою 1.2. Розглянемо можливі результати показника оцінки життєдіяльності з урахуванням впровадження інвестицій (табл. 1.3):

$$PI = \frac{\sum_{t=0}^N \frac{CF_t}{(1+r)^{t-1}}}{\sum_{t=0}^n \frac{I}{(1+r)^{t-1}}}, \quad (1.2)$$

де I_t – інвестиції місяця t в проектї;

N – продовження проекту.

Таблиця 1.1 – Можливі варіанти значення PI

Значення	Пояснення
$PI > 1$	проект можна реалізовувати;
$PI < 1$	проект не потрібно реалізовувати, відмовитися від інвестування;
$PI = 1$	проект не прибутковий, в той же час і не збитковий. Рішення приймає інвестор, потрібен подальший детальний аналіз.

Узагальнено автором [16; 17]

Оцінка ефективності інноваційно-інвестиційних проектів за рахунок наступного показника – це внутрішня норма доходності (Internal rate of return, IRR) [11, с. 212] або внутрішня ставка доходності [15, с. 92] /внутрішня норма окупності [12]. Ставка, що характеризує ефективність, за якою використовуються засоби, що витрачаються [15, с. 15]. Зміст категорії IRR полягає у тому, що рівень доходності інвестицій такий, що підприємству однаково: вкласти свої ресурси під відсоток або реалізувати інвестиції в інноваційні процеси.

$$NPV = CF_0 + \frac{CF_1}{(1+IRR)^1} + \frac{CF_2}{(1+IRR)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+IRR)^n}, \quad (1.3)$$

де CF – очікуваний дохід

Отже, як висновок ставка дисконту (r) менша внутрішньої норми доходності проекту ($r \leq IRR$) – проект приймається. Якщо значення IRR менше вартості капіталу, то проект відхиляється.

На думку С. Ільєнкової [5, с. 192], розрахунок показника внутрішньої норми доходності має вигляд:

$$IRR = \frac{d_n * 100 + \frac{NPV_+}{NPV_+ - NPV_-} * (d_0 - d_n)}{100}, \quad (1.4)$$

де d_0 - значення дисконту, за яким NPV менше за нуль, $NPV < 0$;

d_n - значення дисконта, за яким NPV набуває останнього позитивного значення, $NPV > 0$;

NPV_+ - останнє позитивне значення NPV;

NPV_- - перше від'ємне значення.

Осатаній важливий показник оцінки життєдіяльності підприємства за рахунок впровадження інвестицій – це період окупності інвестицій (DPP, payback period) – це показник, який усуває недолік, який притаманний

статистичним методам (простому періоду окупності) та враховує вартість грошей у часі. Формула для розрахунку цього показника буде мати вигляд:

$$PP = \min n, \text{ згідно якого } \sum_k^n P_k \geq I, \quad (1.4)$$

$$DPP = \min n, \text{ згідно якого } \sum_k^n P_k / (1+r)^k \geq I, \quad (1.5)$$

$$DPP \leq PP, \quad (1.6)$$

де P – доходи за період n ;

Період окупності – період протягом якого сума чистих доходів, дисконтованих на момент завершення інвестицій, буде дорівнювати сумі інвестицій [5, с. 255]. Термін окупності – період, протягом якого повертаються початкові капіталовкладення [16, с. 233].

Період окупності – це проміжок у часі, протягом якого відбувається інноваційна-інвестиційна діяльність, строк окупності – проміжок часу, за який початкові інвестиції повертаються. Тобто строк повернення інвестицій повинен бути мінімальним. Термін життя інноваційно-інвестиційного проекту повинен бути більший від періоду окупності. Оцінка привабливих інвестицій враховує комплекс внутрішні чинники і зовнішні впливи, перспективність та прибутковість і прийнятний рівень ризику в інвестиціях. Методика, запропонована Є.А. Якименком, складається з 4 кроків:

За допомогою методу Delphi визначаються і вибираються фактори вплив і показник залучення інвестицій; використання багатofакторної моделі повернення рентабельність продукції протягом багатьох років; Зовнішні та внутрішні чинники в інвестиціях для аналізу залучення: фінансовий стан, привабливий продукт, зношеність основних фондів підприємства, якість персоналу, потенційні інвестиції в підприємство; розроблено рекомендації щодо підвищення ставки інвестицій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

2.1 Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «НОРС»

Товариство з обмеженою відповідальністю «НОРС» зареєстрований 13.03.2015 за адресою 445044, Миколаївська область, бульвар Миру, 3б, офіс 18. Директор – Слепов Віталій Олександрович. Основним видом діяльності компанії є виробництво продукції з металу та дерева, конструкція та виробів.

Іншими напрямками діяльності компанії є:

- виробництво меблів для офісної та підприємницької торгівлі;
- виробництво кухонних меблів;
- виробництво інших меблів;
- діяльність, що спеціалізується на оптовій торгівлі;
- співпраця виробів з іншими дерев'яними виробами;
- оптова торгівля продуктами, пробковими виробами.

Компанія займається виробництвом кімнатних дверей. Філіали компанії знаходяться у великих містах України.

Підприємство має лінійну організаційну структуру. Організаційна структура підприємства лінійно функціональна. У контексті цієї структури управлінські впливи поділяються на лінійні (обов'язкові), і функціональні (рекомендаційний до виконання).

Аналіз таблиці 2.1 показав, що виручка компанії протягом досліджуваного періоду показує різноспрямовані тенденції. У 2018 році виручка компанії склала 8546 тисяч грн, в 2019 році - 10613 тис. грн, в 2020 році - 8492 тис. грн. Таким чином, протягом 2018-2020 рр. виручка компанії зменшилася на 0,6%.

Таблиця 2.1 – Показник діяльності промислового підприємства

Показник	2018	2019	2020	Відхилення
виручка	8546	10613	8492	-2121
собівартість	6324	7621	3633	-3988
Валовий прибуток	2232	2992	4859	1867
Управлінські витрати	1766	2649	3219	570
Інші доходи	61	110	254	144
Інші витрати	37	196	64	-132
Прибуток до оподаткування	368	165	1838	1673
Податок на прибуток	74	68	84	16
Чистий прибуток (збиток)	294	189	1746	1557

Показник собівартості продажів також показує тенденцію до зменшення. Так, в 2018 році собівартість продажів склала 6324 тисячі грн, у 2019 році збільшився до 7621 тис.грн. Так, собівартість реалізованої продукції знизилася за 2 роки майже вдвічі. Аналіз ефективності фінансової діяльності підприємства починається з розрахунку і порівняльної оцінки (з даними попереднього періоду, планові дані, дані інших аналогічних компаній, середньогалузеві значення) коефіцієнти рентабельності, характеризуючи ефективність роботи підприємства, основна з яких: горизонтальний і вертикальний аналіз бухгалтерського балансу.

Горизонтальний аналіз балансу компанії дозволяє порівняти кожен пункт звітності з попереднім періодом у відносній і абсолютній формі з метою складання стислих висновків про зміни в структурі активів і пасивів бухгалтерського балансу. Надано вертикальний баланс ТОВ «ДОРС» у 2018-2020 роках

Більш детальну інформацію дивіться в таблиці 2.2. На основі вертикального аналізу можна зробити наступні висновки. У структурі активів компанії переважають оборотні активи. Так, у 2019 році частка

оборотних активів становила 85,6%, у 2019 році, 92,0%, а у 2020 році – 91,4%. Це свідчить про наявність виробництва характер діяльності компанії.

Структура капіталу підприємства представлена власними і позичковими коштами. При цьому слід зазначити, що основна частка фінансування припадає на позичковий капітал. Отже, частка власних капіталу в 2020 році становить 18,1%, тоді як довгострокові активи становить 2,4%, а короткострокові зобов'язання підприємства досягають значення 79, 5%. Також слід зазначити, що основна частка відповідальності підприємствам обліковують кредиторську заборгованість, сума якої становить кінець 2020 року становить 9 551 тис. грн. Розглянемо горизонтальні зміни в балансі ТОВ «ДОРС» за 2018-2020 роки в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Горизонтальний аналіз балансу ТОВ «ДОРС» за 2018 рік-2020 рік, тис.грн

	2018	2019	2020
АКТИВИ			
I.Активи			
Основні засоби	(74)	677	603
Всього за розділом I	(74)	677	603
II. Оборотні активи			
Запаси	44	(26)	18
Дебіторська заборгованість	1699	1055	2753
Всього за розділом II	1557	6813	8386
БАЛАНС	1499	7490	8989
ПАСИВ			
III Власний капітал			
Статутний капітал	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(418)	1466	1048
Разом за розділом III	(418)	1466	1048
V Короткострокові зобов'язання			
Кредиторська заборгованість	1917	5736	7653
Разом за розділом V	1917	5736	7653
Баланс	1499	7490	8989

На основі представленого аналізу горизонтального балансу наступні висновки можуть бути зроблені підприємством. У 2020 році, в порівнянні з 2018 роком, він значно збільшився валюта балансу (за 2 роки зміна склала 8 989 тис. грн) або на 238,6%. Зміни відбулися у зв'язку зі збільшенням

необоротних активів на 603 тис. грн., зміна вартості оборотних активів на 8 386 тис.грн. Також слід зазначити, що найбільший приріст спостерігається у показник «Інші необоротні активи» (зростання більш ніж в 2,5 разів). Також значно зросли готівкові кошти на поточних рахунках.

Також необхідно відзначити істотні зміни в пасиви підприємства. Таким чином, власний капітал підприємства в досліджуваній період збільшилася на 1 048 тис.грн. Проаналізуємо показники рентабельності в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Динаміка показників рентабельності ТОВ «НОРС» у 2018-2020,%

	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	+/-	відносно
Рентабельність продажів	25,4	28,2	57,2	29	2,0
Рентабельність основних засобів	15,4	52,3	168,2	115,9	3,2
Рентабельність підприємства	0,7	1,8	20,6	18,8	11,4
Рентабельність власного капіталу	5,9	26,8	80,5	53,7	3,0

Найбільшим і узагальненим показником є рівень рентабельність підприємства. Рентабельність (20,6%) різкою збільшилася у 2020 році порівняно з 2018 роком (1,8%). На це вплинуло те, що у 2020 році компанія отримала приріст чистого прибутку, тим самим можна сказати, що у 2020 році підприємство є прибутковим [49, с. 162]. Таким чином, видно, що рентабельність продажів у 2018 році, що значно збільшилася у порівнянні з 2017 роком. Отже, якщо рентабельність продажів в 2018 році становила всього 28, 19%, тоді в 2020 році вона зросла до 7, 2%. Також зросла рентабельність основних засобів майже в 11 разів: з 5,9% у 2018 році до 168,2% у 2020 році. Також спостерігається значне зростання рентабельності власного капіталу з 5,9% до 80,5%. Це означає, що у компанії значно підвищилася ефективність використання наявних ресурсів для отримання доходу і чистої вартості прибутку.

Таблиця 2.4 – Активи та пасиви діяльності ТОВ «НОРД», 2018-2020,

тис.грн

Роки	2018	2019	2020
Активи			
A1	301	131	1836
A2	2242	3940	4995
A3	42	87	4140
A4	435	361	1038
A1+A2	2543	4071	6831
Баланс	3020	4519	12009
Пасиви			
П1	1898	3815	9551
П2	0	0	0
П3	0	0	288
П4	1122	704	2140
П1+П2	1898	3815	9551
Баланс	3020	4519	12009

З таблиці 2.4 видно, що сума найбільш рідких і швидких реалізованих активів перевищує суму найбільш термінових і короткострокових зобов'язань. Це говорить про те, що баланс підприємства є вірний.

Однак у 2018 році ця нерівність не виконується, що оцінюється негативно і свідчить про неможливість швидкого покриття поточних зобов'язань високоліквідними активами. Результати аналізу показує, що бухгалтерський баланс відносно ліквідний.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що підприємство фінансово стійке і не має значних ознак банкрутство.

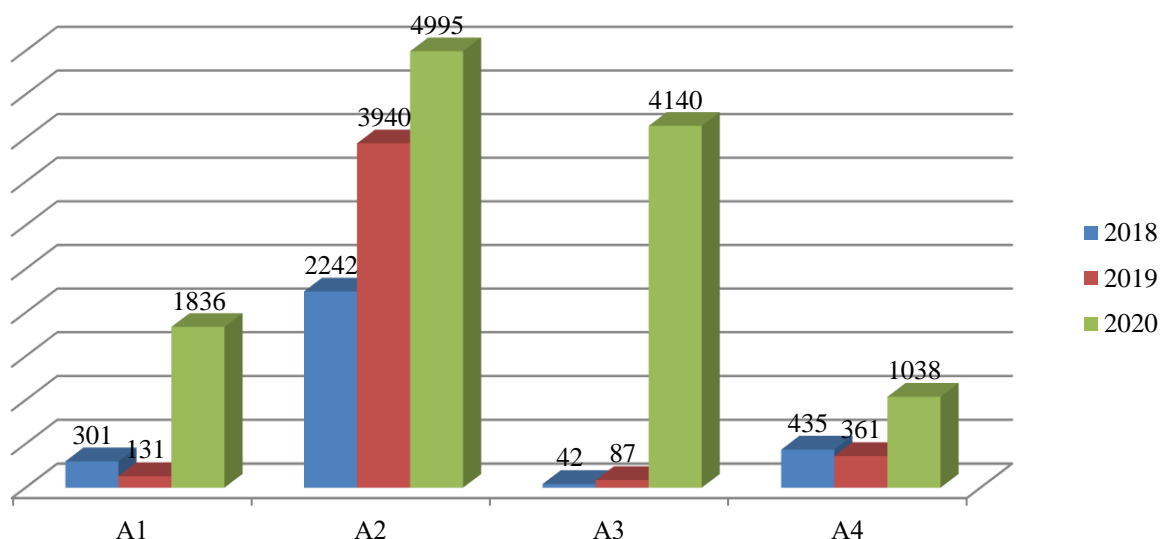

Рис. 2.1 – Динаміка активів діяльності ТОВ «НОРС», 2018-2020 рр.

ТОВ «ДОРС» фінансує свою діяльність за рахунок позикових коштів, що оцінюється негативно. Також на підприємстві існує залежність від дебіторської заборгованості.

2.2 Життєдіяльність підприємства: аналіз інвестиційної діяльності ТОВ «НОРС»

Одним з важливих факторів формування життєдіяльності підприємства залежить від інвестиційної діяльності підприємства. Для грамотно реалізованої інвестиційної політики підприємства потрібна сума інвестицій. Інвестиційна діяльність визначається як інвестування та реалізація практичної дії з метою отримання прибутку і досягнення інших ефектів. Основною метою інвестиційної діяльності є зростання кількісні та якісні показники. Основний показник ефективності інвестиційного проекту - це відношення прибутку до витрати, або рентабельність проекту. Необхідність оцінки ефективності інвестиційного проекту обумовлена обмеженнями ресурси, в тому числі фінансові. Оптимальним варіантом буде ситуація, при якій при мінімальних вкладеннях вона буде досягнуто максимальний ефект.

Будь-яке підприємство прагне максимізувати прибуток, і також для підвищення його ринкової вартості. Розширення підприємств призводить до зростання економіки в довгостроковій перспективі. Таким чином всі суб'єкти інвестиційної діяльності отримують своє корисне ефект: від прибутку для інвестора до позитивного соціально-економічного ефекту для всієї країни.

Інвестиції традиційно складаються з власних і залучених ресурси. Статутним капіталом прийнято називати власні кошти, додатковий капітал, а також резервні фонди, що складаються з відрахувань з прибутком, що залишається в розпорядженні організації. залучені ресурси складаються з позикових ресурсів, державних інвестицій, до яких гранти, а також кошти приватних інвесторів і інвестиційні компанії [13, с. 44].

Найоптимальнішим джерелом інвестицій можна назвати власного капіталу, так як в цьому випадку компанія не несе відповідальність перед третіми особами.

Однак свій власний коштів не завжди вистачає і доводиться брати банк Кредит. Банки, в свою чергу, видають кредит, особливо на великі суми, тільки тоді, коли вони досить впевнені в успіху інвестиційний проект.

Давайте розберемо склад, структуру і динаміку грошових потоків ТОВ «НОРС» про поточну, інвестиційну та фінансову діяльність. Розглянемо динаміку грошових потоків ТОВ «ДОРС» за трьома види діяльності за 2018-2020 роки в таблиці 2.5.

Залишок грошових потоків у звітному 2020 році склав 11 564 тис.грн, показавши приріст на 8 357 тис. Як видно з таблиці даних, про позитивне зростання вплинуло збільшення залишку грошових потоків від поточних операцій з досліджуваного року на 2 102 тис від інвестиційної діяльності на 6 095 тис.грн грошові потоки від фінансових операцій на 160 тис.грн

Інвестиційна політика підприємства, при якій збільшення обсягів виробництва, збільшення доходів населення, підвищення рівня конкурентоспроможність, є ефективною. Це те, до чого вони прагнуть

підприємств з метою досягнення стабільності функціонування та розвиток [3, с. 103].

Але необхідно враховувати факт при аналізі ефективності різні інвестиційні проекти, які мають всі грошові потоки, які оціночні, є прогностичними. І правильно віднести їх до майбутнього періоду. Варто звернути особливу увагу на вплив різних економічних чинників, які не залежать від самих інвесторів. Аналогічним чином обов'язково враховуються неекономічні фактори. Наприклад, такі як: соціальні, політичні, природні та інші. Точність оцінки таких факторів важко досягти, що в кінцевому підсумку викликає невизначеність майбутніх результатів.

Структура грошових потоків ТОВ «ДОРС» за інвестиціями. Заходи представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Структура грошових потоків ТОВ «НОРС», 2018-2020 рр., тис.грн.

	2018	%	2019	%	2020	%
Надходження						
ВСЬОГО	1349	100	8883	100	7140	100
В тч.						
від продажу необоротних активів (крім фінансових вкладень)	76	5,6	862	9,7	886	12,4
від продажу акцій інших підприємств (доля участі)	339	25,2	1158	13,0	3935	55,1
від продажу цінних паперів	861	63,8	5790	65,2	1603	22,4
Дивіденди	21	1,6	984	11,1	354	4,9
Інші надходження	52	3,9	89	1,0	362	5,1
ВСЬОГО	1964	100	1876	100	1660	100
в том числі від модернізації, реконструкції активів	558	28,4	453	24,1	361	21,8
отримання акцій інших організацій (доля участі)	62	3,2	360	19,2	208	12,5
ціні папери, надані іншим особам	414	21,1	480	25,6	317	19,1
Відсотки від зобовязань	41	2,1	2	0,1	2	0,2
Розміщення фінансових вкладень (депозити від 3 місяців)	889	45,3	581	30,9	772	46,5
Сальдо грошових потоків від інвестиційних операцій	-615		7007		5480	

Як видно з таблиці 9 інвестиційної діяльності у 2018 році є збитковим. У 2019 році результат інвестиційної діяльності становить профіцит в розмірі

7007 тис грн, а в 2020 році - 5480 тис. грн. У структурі надходжень від інвестиційної діяльності у 2018 році переважають надходження від продажу акцій інших організацій (55,1%), а в структурі платежів - платежі за розміщення фінансових інвестицій (46,5%).

2.3 Оцінка життєдіяльності та економічної ефективності інвестиційної діяльності на ТОВ «НОРД»

Розглянуто динаміку надходження фінансових джерел ТОВ за період з 2018 по 2020 рік у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Джерела та обсяги фінансування ТОВ «НОРС» 2018-2020 рр., тис.грн

Найменування показника	2018		2019		2020	
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%
Надходження	13632	100	25015	100	17617	100
Дохід від звичайної діяльності	8607	63,1	10723	42,9	8746	49,6
Доход від інвестиційної діяльності	1349	9,9	8883	35,5	7140	40,5
Доход від фінансових операцій	3676	27,0	5409	21,6	1731	9,8

Загальний обсяг фінансування ТОВ «НОРС» у 2018 році склав 13 632 тис.грн Дохід від поточної діяльності склав 63,1% з усіх надходжень дохід від інвестиційної діяльності склав лише 9,9% від усіх надходжень, а також частка доходів від фінансових операцій становить 27,0 % доходів. У 2017 році обсяг фінансування ТОВ «НОРС» збільшився до 25 015 тис.грн активність зменшилася до 42,9%, частка доходів від фінансових операцій зменшився до 21,6%, а дохід від інвестиційної діяльності склав 35,5% від усіх надходжень. У 2018 році обсяг грошових потоків підприємства склали 17 617 тис. грн., з них 49,6% - доходи від поточної діяльності, частка доходу від інвестиційної діяльності припадає на 40, 5%, а решта 9, 8% - це доходи від фінансових операцій.

Таким чином, основний канал фінансування діяльності підприємства – дохід від поточної діяльності.

На ТОВ «ДОРС» основним напрямом розміщення коштів для інвестиційної діяльності виступають в якості розміщення фінансових вкладень, а також придбання, створення, модернізація, реконструкція та підготовка до використання необоротні активи. Найменш популярний напрямом інвестиційна діяльність - це придбання акцій інших організацій.

Оцінити інвестиційний потенціал ТОВ «НОРС», необхідно проаналізувати інвестиційну діяльність підприємства у попередній період у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Динаміка обсягів інвестиційної діяльності ТОВ «ДОРС» у 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020	Відхилення
Обсяг інвестиційної діяльності	-615	7007	5480	-1527
Основні засоби	435	361	1038	677
Власний капітал	1122	704	2170	1466
Виручка	9856	10613	8492	-2121

Аналіз таблиці 2.7 дозволяє зробити висновок про те, що інвестиційна діяльність зростає у 2020 році на 6 095 тис.грн або на 891,1% порівняно з 2018 рік. Разом з тим, слід зазначити, що в порівнянні з 2018роком обсяг інвестиційної діяльності зменшився на 1 527 тис.грн на 21,8%. Зниження інвестиційної активності пов'язане з придбанням основних засобів в 2018 році на суму 603 тис.грн власного капіталу на 1 048 тис.грн Скорочення інвестицій діяльність ТОВ «ДОРС» пов'язана зі зменшенням обсягу продажів на 1 364 тис. або 13,8%.

Можна зробити висновок, що ефективність інвестицій діяльність ТОВ «ДОРС» на ринку дверного виробництва. Далі проведемо дослідження співвідношення окремих напрямків інвестиційної діяльності ТОВ «ДОРС» у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Оцінка рентабельності інвестиційної діяльності ТОВ «ДОРС» в 2018-2020 рр.

	2018	2019	2020	Відхилення
Рентабельність інвестиційної діяльності	-59,8	2,4	33,5	93,
Рентабельність активів	12,2	3,7	15,3	3,1
Рентабельність власного капіталі	32,8	23,4	84,7	51,9
Коефіцієнт оборненості інвестиційних ресурсів, раз	0,0	1,5	1,5	1,0

На основі оцінки прибутковості інвестиційної діяльності можна зробити наступні висновки. У 2018 році спостерігався відтік інвестиційна діяльність, що призвело до збитковості даного виду діяльності. У 2019 році ТОВ «ДОРС» вдалося отримати від інвестиційної діяльності позитивний грошовий потік, рентабельність інвестиційної діяльності в цьому році склала 2,4%. У 2020 році цей показник значно зріс і досяг значення 33, 5%.

Аналогічна ситуація зниження показників у 2019 році та їх зростання у 2020 році можна спостерігати по рентабельності активів. У порівнянні з 2018 роком ці показники значно зросли. Коефіцієнт плинності кадрів у 2018 та 2020 роках становить 1,5.

Таблиця 2.9 - Коефіцієнти ліквідності ТОВ «ДЕКО ДОРС» в 2018-2020 рр.

Найменування показника	2018	2019	2020	Нормативні значення
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,4	1,1	1,1	>1
Коефіцієнт критичної оцінки	1,3	1,1	0,7	>0,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,2	0	0,2	>0,7
Коефіцієнт ліквідності комплексу	0,8	0,6	0,6	>2

Проаналізувавши таблицю 13, можна зробити висновок, що не всі показники нормативів ліквідності ТОВ «ДОРС» вище нормативні показники. Також необхідно відзначити, що коефіцієнти ліквідності демонструють тенденцію до зростання. Це означає, що на підприємстві є надлишкові грошові кошти, які зберігається в касі підприємства або при фінансових вкладеннях. Коефіцієнт швидкої ліквідність дуже близька до 0,2 що свідчить

про нестачу кошти на поточних рахунках. Підприємству необхідно вдосконалювати ліквідність своїх активів, зокрема більш ретельно подумати роботу та політику повернення боргів, роботу з дебіторами.

Коефіцієнт платоспроможності не відповідають стандарту. Як на початку, так і в кінці досліджуваного періоду ТОВ «ДОРС» не може забезпечити виплату коштів за поточного періоду від залишку і поточних доходів, а також до збільшення рівня платоспроможності [20, с. 135]. абсолютний коефіцієнт ліквідність набагато менше нормативних значень, а також проміжне покриття і коефіцієнт поточної ліквідності. Це вказує на те, що компанія не в змозі в найкоротші терміни покривати свої зобов'язання ліквідними активами. Коефіцієнт знижує маневреність функціонуючого капіталу, що відповідає позитивній тенденції. Частка оборотних коштів на кінець року вища нормативного значення 0,5 бала. Коефіцієнт безпеки своїми засобами позитивний, що говорить про те, що веде діяльність за власний рахунок.

Таким чином, видно, що найбільший вплив на показник рентабельність інвестиційної діяльності мають показники грошової потік на інвестиційну діяльність, а також чистий прибуток компанії. Аналіз показників інвестиційної діяльності підприємства дозволяє зробити висновок, що з метою підвищення ефективності діяльності ТОВ «ДОРС» потребує розширення інвестиційної діяльності завдяки сталому економічному зростанню та покращенню інвестиційний потенціал підприємства може бути забезпечений тільки в тому випадку, якщо проведення ефективної інвестиційної політики, яка обумовлена, перш за все, значний рівень конкуренції в даній галузі. На сучасному етапі інвестиційна діяльність підприємства має велику кількість недоліків, серед них: відсутність інвестицій, ресурси; низька інвестиційна активність підприємств; низька інвестиційна привабливість більшості підприємств; низька інвестиційна привабливість багатьох регіонів, як для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Основна характеристика будь-якої інвестиційної діяльності це наявність різних варіантів і необхідність реалізації вибір стратегічного розвитку.

В процесі розробки інвестиційної стратегії не забувайте, що інвестиційна діяльність завжди пов'язана з ризиком. Більшість високий рівень інвестиційного ризику характеризується повною втратою, капітал інвестора. Ризик - важлива складова оцінки прогнозу Інвестиція. Більшість інвесторів вважають за краще вкладати кошти брати на себе якомога менше ризику. Більшість високий рівень інвестиційного ризику характеризується повною втратою капіталу інвестора. Ризик - важлива складова оцінки прогнозу інвестиція. Більшість інвесторів вважають за краще вкладати кошти та брати на себе якомога менше ризику. Чим нижче інвестиційний ризик, тим більше інвестиції приносять прибуток, але практика показує, що у випадку з успіхом реалізації проекту, ризиковий інвестор отримує максимум позитивний результат.

В даний час важливо активізувати вітчизняну економіку інвестиційна діяльність, яка в кінцевому підсумку забезпечить економічне зростання.

В ході аналізу інвестиційної діяльності виявлені наступні недоліки:

1) спостерігається зменшення доходу від інвестиційної активності, також показує зниження залишків грошових потоків від інвестиційної діяльності;

2) незважаючи на те, що основний вид діяльності підприємства це виробництво дверей, значна частка надходжень від інвестиційна діяльність припадає на повернення наданого позику і від продажу цінних паперів. Цей дохід не є постійний, отже, компанія не зможе стабільно отримувати доходи від інвестиційної діяльності;

3) відбувається зменшення суми чистого прибутку, зменшення і ефективність використання наявних ресурсів.

Таким чином, інвестиційна діяльність ТОВ «ДОРС» потребує вдосконалення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

3.1 Рекомендації щодо розвитку інвестиційної діяльності на ТОВ «ДОРС»

З метою поліпшення інвестиційної діяльності ТОВ «DORS» рекомендується розробити інвестиційний проект, який принесе компанії стабільний дохід і позитив грошовий потік.

Комерційний успіх будь-якого підприємства, в тому числі і ТОВ «ДОРС», протягом тривалого часу визначався стабільним отримання прибутку за рахунок продажу споживачам того, що виробляється продукції (послуг) і полягає в умінні забезпечити покупцям. У конкурентному середовищі перевага віддавалася саме цьому товару. Конкурентоспроможність притаманна всім елементам економіки системна, вона має динамічний характер - її має сенс розглянути тільки в конкретний момент часу з урахуванням змін в часи ринкової кон'юнктури.

Основа конкурентоспроможності підприємство - це конкурентоспроможність продукції (товарів, послуг). Перш за все, конкурентоспроможність товару і самого товару підприємство визначається його потенціалом для здійснення інвестиційної діяльності (здійснення інвестиційної діяльності проектів).

Конкурентоспроможність продукції є вирішальним фактором комерційної успіх компанії на розвиненому конкурентному ринку. Це багатовимірне поняття, яке означає відповідність товару конкретно ринковим умовам вимоги споживачів не тільки до їх якісних, технічних, економічних,

естетичні характеристики, а також комерційні та інші умови його виконання (ціна, терміни доставки, канали збуту, сервіс, реклама).

Конкурентоспроможність продукції (послуг) залежить від наступного факторів:

- техніко-економічні фактори (якість, ціна, вартість експлуатація (використання) або споживання товару або послуги, наукоємність виробів і т.д. [48, с. 1374];

- комерційні фактори визначають умови продажу товарів на конкретному ринку (кон'юнктура ринку, послуга, що надається, реклама, імідж компанії) [46, с. 65];

- законодавчі та нормативні фактори відображають вимоги технічна, екологічна безпека використання товарів на цьому ринкові, а також патентні та законодавчі вимоги (патентна чистота і патентний захист) [4, с. 61].

Реальні інвестиції слід розглядати в аспекті техніко-економічних факторів конкурентоспроможності продукції. На ТОВ «ДОРС» доцільно інвестувати у виробництво та покращення технології.

Одна з найважливіших складових організації виготовлення міжкімнатні двері - лінія з виробництва дверного полотна. Від того, що наскільки якісно і швидко роблять лінії з виробництва дверей Багато в чому залежить від прибутковості бізнесу в цілому.

Багато компаній пропонують широкий асортимент обладнання для виробництво дверного полотна. Все обладнання, що поставляється для Дверне полотно включає в себе: машини гарячого пресування, верстати для мийка і сушка скла, лінії для складання дверного полотна і інші види сучасне обладнання для виготовлення дверного полотна.

Зауважимо, що підвищення рівня та стабільності життєдіяльності підприємства є його інвестиційна діяльність, активізація якої має залежність від попиту та смаків споживачів. Проаналізувавши споживчий ринок, були отримані наступне дані, що показують, що багато потенційних клієнтів хотіли б купити ламіновані двері, які в даний час не пропонується

підприємством. З огляду на цей факт видається доцільним інвестування в обладнання для виробництва ламінованих дверей (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Номенклатура і ціна обладнання для нового виробництва, грн

Найменування обладнання	Ціна, грн
Устаткування для різання ламінованих дверей	87 000
Фрезерний верстат для виробництва міжкімнатних дверей	63 000
Матеріали для ламінування	150000
Всього	300000

Високоякісні сертифіковані верстати для виробництва ламінованих дверей забезпечать високу швидкість роботи виготовлення і бездоганне виконання виробів.

Таким чином, даючи характеристику реальним інвестиціям на матеріали ТОВ «ДОРС» можна переходити до прямих розробка інвестиційного проекту.

Під розробкою інвестиційного проекту розуміють систему документи та організаційні заходи, необхідні для реалізація підприємницького проекту, основна частина якого є фінансовим планом. В аспекті інвестиційного дизайну особливий інтерес представляє розділ фінансового плану - план доходів і витрати ТОВ «ДОРС».

Фінансовий план відображає майбутні фінансові витрати, джерела покриття та очікувані фінансові результати. Дивись також необхідний для контролю фінансової безпеки інвестиції проекту на всіх стадіях його реалізації.

Фінансовий план складається з: плану доходів і витрат; плану грошові надходження та виплати; консолідований баланс активів і пасивів. План доходів і витрат містить такі показники, як інвестиційні витрати, очікувана виручка, собівартість продукції проданих товарів і послуг, експлуатаційні витрати, в тому числі управління, продажі, оренда, реклама, страхування

майна і ризиків і т.д., розмір валового прибутку, сума податкових та інших платежів.

Виходячи зі стабільного фінансового стану ТОВ «ДОРС» і схильність до підвищення прибутковості, схоже, цікаві інвестиції в сучасне виробництво та обладнання.

Прогнозування припливу і відпливу грошових коштів, експерти виходили з припущення, що витрати будуть схилитися щорічно до збільшення на 20%.

План витрат на доходи ТОВ «ДОРС» для інвестування кошти в обладнанні для виробництва ламінованих дверей наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - План доходів і витрат ТОВ « ДОРС» на 2020 - 2025 рр.

Доходи і витрати	Сума, грн
1. Інвестиційні витрати	- 300 000
2. Виручка, в тому числі	+ 700 000
перший рік	+ 50 000
другий рік	+ 130 000
третій рік	+ 200 000
четвертий рік	+ 170 000
п'ятий рік	+ 150 000
3. Собівартість реалізованої продукції	- 270 000
4. Експлуатаційні витрати, в тому числі	- 126 507
перший рік	- 17 000
другий рік	- 20 400
третій рік	- 24 480
четвертий рік	- 29 376
п'ятий рік	- 35 251
5. Загальні витрати (рядок 3 + рядок 4)	- 396 507
Сума валового прибутку (рядок 2 – рядок 5)	+ 303 494

Таким чином, розробивши план доходів і витрат, основа для аналізу економічної привабливості даного проекту. Для оцінки привабливості інвестиційного проекту було проведено застосовувався метод експертних оцінок. За експертними оцінками були отримані наступні прогнозні характеристики:

- вкладення в розмірі 300 000 грн вважається достатнім;

- повернення реальних інвестицій очікується протягом 5 років;
- витрати на кожному кроці інвестиційного періоду складуть схильні до підвищення на 20%;

Зведені дані про приплив і відплив грошових коштів наводяться в таблиця 3.3.

Таблиця 3.3 – Логіка реалізації інвестиційного проекту на промисловому підприємстві

	Крок інвестиційного проекту					
	0	1	2	3	4	5
Дохід		50 000	130 000	200 000	170 000	150 000
Витрати		17 000	20 400	24 480	29 376	35 251
Капітальні витрати	300 000					
Прибуток		33 000	109 600	175 520	140 624	114 749

У таблиці 3.3 номер кроку позначається $m = 0, 1 \dots T$,

де $m = 0$ – момент, стартові інвестиції («нульовий рік»), тривалість кроку врегулювання дорівнює одному року; норма прибутковості 12%.

1 етап аналізу інвестиційної привабливості проекту – розрахунок чистого дисконтованого доходу (NPV). Цей показник характеризує потенційні можливості підприємствам збільшити свою ринкову вартість за формулою (1.1) грн.

$$NPV = 33000 * \frac{1}{1+0,12} + 109600 * \frac{1}{(1+0,12)^2} + 175520 * \frac{1}{(1+0,12)^3} + 140624 * \frac{1}{(1+0,12)^4} + 114749 * \frac{1}{(1+0,12)^5} - 300000 = 96249,20$$

Отримане значення $NPV > 0$, яке вказує на привабливість даного інвестиційного проекту. У разі впровадження інвестиційного проекту зростає цінність компанії і добробут її власників.

2 етап аналізу інвестиційної привабливості проекту – розрахунок індексу рентабельності інвестицій за формулою (1.2).

$$NPV = (33000 * \frac{1}{1+0,12} + 109600 * \frac{1}{(1+0,12)^2} + 175520 * \frac{1}{(1+0,12)^3} + 140624 * \frac{1}{(1+0,12)^4} + 114747 * \frac{1}{(1+0,12)^5}) / 300000 = 1,32$$

Отримане значення $PI > 1$, яке вказує на привабливість цього інвестиційного проекту і що він повинен бути прийнятий

3 етап аналізу інвестиційної привабливості проекту – розрахунок внутрішня норма рентабельності інвестицій (IRR).

IRR показує очікувану прибутковість проекту, а значить, максимально допустимий відносний рівень витрат, який може бути пов'язаним з проектом. Розрахунки проводяться методом відбору значень.

Якщо значення IRR проекту становить 22,5%, то маємо такий вираз підрахунку.

$$33000 * \frac{1}{1+0,225} + 109600 * \frac{1}{(1+0,225)^2} + 175520 * \frac{1}{(1+0,225)^3} + 140624 * \frac{1}{(1+0,225)^4} + 114747 * \frac{1}{(1+0,225)^5} - 300000 = -498,6$$

Отримане значення трохи менше заявленої вимоги, однак, набагато ближче до нього. Тому значення повинно бути трохи менше 22, 5% і трохи більше 22% - тобто в діапазоні від 22 до 22, 5%.

Показник внутрішньої норми доходу має ряд важливих особливості використання, а саме він об'єктивний і не залежить від вимог і умов інвесторів, від обсягу виробництва і суми інвестицій в проект.

Внутрішня норма прибутковості є виключно привабливим інструментом вимірювання та управління ефективністю інвестицій.

Допустимий IRR, розрахований методом відбору значень. Його прийнятність встановлюється порівнянням з обраною нормою доходу. Якщо показник внутрішньої норми доходу перевищує обрану норму доходу, тоді проект можна рекомендувати до реалізації. В іншому випадку інвестиції в цей проект недоцільні. Для підприємства IRR на 22,4% вище обраної ставки доходу (12%).

4 етап аналізу інвестиційної привабливості проекту – розрахунок терміну окупності проекту.

Отримуємо наступні надходження грошових потоків (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Інвестиції та доходи від реалізації інвестиційного проекту, тис.грн

	Крок інвестиційного проекту					
	0	1	2	3	4	5
Капітальні витрати	300 000					
Прибуток		33 000	109 600	175 520	140 624	114 749

Проводячи первинний аналіз грошових надходжень, можна звернути увагу, що термін окупності підприємство досягне в період між другим третім рік (на третій рік початкові вкладення окупляться повністю). Робимо такий висновок на основі підсумовування надходять грошові потоки за перший, другий і третій роки:

$$33000+109600+175520=318120 \text{ грн.}$$

Отже, точно визначити термін окупності визначимося з сумою доходу за перші два роки, а саме:

$$33\ 000 + 109600 = 142600 \text{ тис.грн.}$$

Таким чином, від початкових вкладень залишилося не відшкодовано 157400 тис. (300000 -142600).

Потім при початковому обсязі вкладень в розмірі 300 000 грн.

Окупність складе:

$$2 \text{ роки} + (157400 / 175520) = 2, 897 \text{ року.}$$

У зв'язку з тим, що інвестиційний проект розрахований на 6 років, з яких грошові надходження плануються на 5 років, і термін окупність становить близько 3 років (2 897), потім інвестиційний проект і за цим критерієм вважається привабливим. Для визначення точки беззбитковості необхідно використовувати:

$$BEP = PV / K, \quad (3.1)$$

де PV- постійні витрати;

K– коефіцієнт маржинального доходу.

$$K = MR / TR, \quad (3.2)$$

де MR – маржинальний дохід

TR – виручка.

При цьому виручку від реалізації і витрати слід віднести до одного і того ж часовий проміжок (місяць, квартал, рік і т. Д.). Таким чином точка беззбитковості буде характеризувати мінімально необхідний обсяг продажів за цей період. Якщо показник точки беззбитковості в грошовій формі еквівалентно низьким, зниженим вимогам до обсягу продажів, тобто для щоб почати отримувати прибуток, компанії потрібна невелика продажу. Крім того, низька точка беззбитковості знижує ймовірність банкрутства підприємства. Однак у тому випадку, якщо компанія розвивається, обсяг продажів збільшується, так само як і обсяг збільшуються і постійні витрати такого підприємства. Отже, з збільшення продажів може знадобитися для розширення, виробничі приміщення, адміністративний персонал, заробітна плата якого буде фіксованою і т.д.

Результати розрахунку точки беззбитковості представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Аналіз безбитковості промислового підприємства

Індикатор	0	1	2	3	4	5
Заплановані обсяг продажів, тис.	0	130000	50000	200000	170000	150000
Постійний витрати, тис.	50000	50000	50000	50000	50000	50000
Змінні витрати, тис.	12650 7	17000	20400	24480	29376	35251
Виручка від реалізація, тис.	30000 00	4830000	7141500	9125250	10000000	10494038
Маржинальний дохід	17650 7	-17000	59600	125520	90624	64749
Коефіцієнт Маржинального доходу		-0,34	0,46	0,63	0,53	0,43
Рівень безбитковості, тис.грн		-147058,8	109060,4	79668,6	93794,1	115831,9
Обсяг продажів у точці безбитковості, тис.грн		52,5	39,0	28,5	33,5	41,4
Виручка в точці безбитковості, тис.грн	0	-147058,8	109060,4	79668,6	93794,1	115831,9

Наочно графік безбитковості представлений на рисунку 3.1.

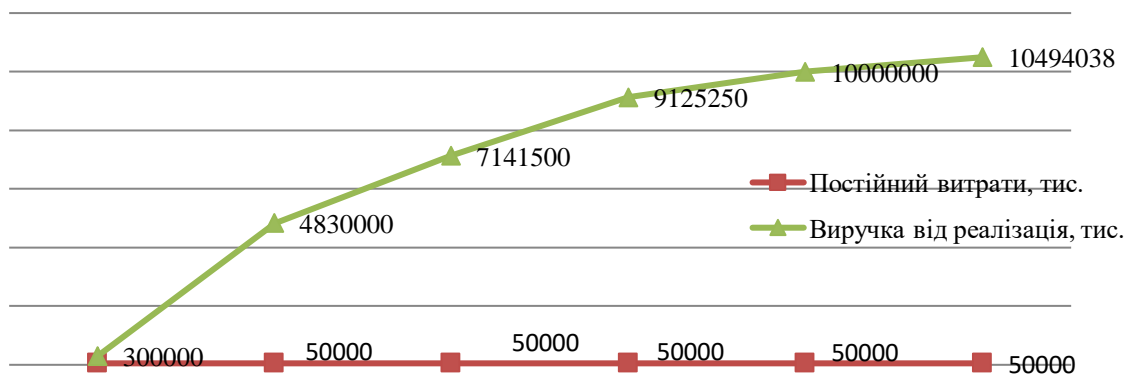

Рис. 3.1 - Графік безбитковості

Як видно з таблиці 3.6, рисунка 3.1 та розрахунків точка безбитковості знаходиться на рівні продажу 11,1 тисячі ламінованих дверних панелей.

Блок-схему моделювання Монте-Карло можна уявити на рис 3.2.

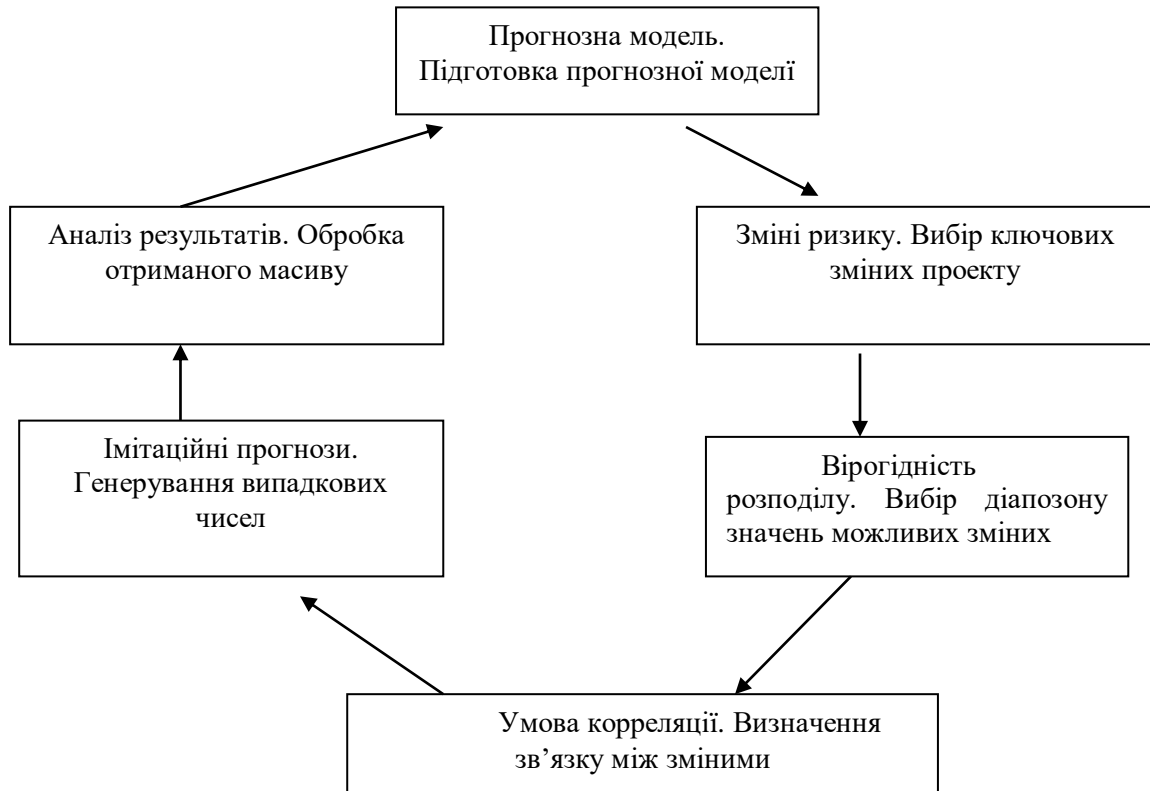

Рис. 3.2 – Блок-схема методу Монте-Карло

Слід розглянути можливість покрокової реалізації моделювання. Моделювання в Монте-Карло в MS Excel.

Метод Монте-Карло створює додаткову можливість для оцінки ризик за рахунок того, що дає можливість створювати випадкові сценарії. Застосування аналізу ризиків використовує всі складові інформації, і визначає також його форми. Інформація може бути надана в наступному формі: об'єктивні дані та експертні оцінки. Таким чином, можна зробити висновок, що даний метод може бути використаний для оцінки економічних ризиків проекту. Метод Монте-Карло дає можливість ТОВ «ДОРС» проектувати математичну модель для проекту впровадження лінійки ламінованих дверей з невизначеними значеннями параметру.

З огляду на імовірнісний розподіл параметрів проекту, і Прогностична модель. підготовка прогнозу

З огляду на імовірнісний розподіл параметрів проекту, а також кореляцію парметрів (таких як обсяг випуску, ціна одиниці товару продукції, змінні та постійні витрати, ставка податку на прибуток) ТОВ «ДОРС»

отримує можливість отримати розподіл доходності проекту. В якості усереднених показників використовуємо обсяг випуску продукції, ціна за штуку, змінні і постійні витрати.

1. Формування параметрів для моделювання. Для початку слід заповнити дані в Excel (імена ключових параметрів і їх значення при позитивній, негативній і найбільш ймовірній варіанти розвитку подій) (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 - Ключові сценарії

	сценарій		
	найгірший	найкращий	імовірний
Обсяг – Q	12000	33000	19151
Ціна за штуку – P	2000	3500	2610
Змінні витрати – VC	150000	100000	126507
Постійні витрати	50 000		

Інтервали від мінімального до максимального значення сценаріїв, згідно з кожним параметром приймається як ключовий (змінний) налаштування проекту

2. Створіть імітаційну модель. Проводити моделювання, як ключові результуючі показники беруться при розрахунку грошових потоків NCF_t і приведена вартість NPV_t .

Формула розрахунку грошового потоку виглядає наступним чином:

$$NCF=(Q*(P-VC)-FC) \quad (3.3)$$

де Q - середнє значення інтервалу обсягу виведення;

P - середнє значення цінового інтервалу;

VC - середнє значення інтервалу змінних витрат;

T- Ставка податку на прибуток.

Розрахунок NPV проводиться через Excel функцію «PS»: (ставка дисконтування - 12%; 10 – термін дії інвестиційного проекту; Моделюється NCFt грошовий потік за кожен період) – Сума інвестованих коштів

3. Для виконання моделювання використовується функція Excel випадковим чином генерує будь-яке число в заданий інтервал. Для кожного з параметрів (кількість, змінні) витрати, ціна) встановити випадкове число в інтервалах, зазначених в таблиці 3.6. Результат 20 виконаних операцій надані у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 - Моделювання основних показників проекту

№	Обсяг	Ціна	Змінні витрати	Грошовий потік	Теперішня вартість
1	16 471	4 359	92866	16065 377,4	7 490 933,49
2	32 457	3 537	93300	22546 262,2	-470787,11
3	32 805	3 689	93226	8 543 387	3061058,82
20	28 434	4 281	152841	29 148 383	15195819,02

Після моделювання 20 різних сценаріїв можливий результат можна подати у вигляді таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 - Розрахунок основних показників на основі моделювання

Показники	Обсяг	Ціна	Змінні витрати	Грошовий потік NCFt	Теперішня вартість
Середній показник	24 391,2	3 949	3 362,55	7 016 104,4	2161606,663
Стандартне відхилення	6 208,76	574,09	345,87	16 263 348,10	9 577 863,02
Коефіцієнт варіації	0,255	0,145	0,103	2,318	4,431
Мінімум	13 737	3 020	2 841	-20 066 154	-13787 763,65
Максимум	32 805	4 941	3 895	37 177 199	19924 175,04
Кількість випадків NPV>0					12
Кількість випадків NPV<0					8

У результаті максимальне значення $NPV_{max} = 19\,924\,175,04$ тис. грн., і мінімальний $NPV_{min} = -13\,787\,763,65$ тис. грн були збитковими або 40% від загальної кількості сценаріїв. Коефіцієнт варіація показує, скільки варіантів (відхилення) мав показник від середніх величин. Чим вище цей коефіцієнт, тим вище ризик та можливе відхилення [43, с. 76]. За результатами сценарного методу можна припустити, що даний інвестиційний проект є високодохідним з високим ступенем ризику. Однак не можна сказати, що моделювання 20 сценаріїв є надійною основою для вирішення ефективність проекту, а також проведений сценарний аналіз в ручному режимі недостатньо надійний.

Для більш повної оцінки ефективності проекту методом моделювання, передбачає використання програми Crystal Ball, заданої програмне забезпечення належить компанії Oracle. Покроково розглянемо побудову імітації. Початкові значення взяти з таблиці 21. Далі знаходимо середнє значення між мінімумом і максимальне значення інтервалу, а також стандартне відхилення для кожного з параметрів, які потрібно змінити. (таблиця 3.9)

Таблиця 3.9 - Стандартне відхилення кожного параметра

	Найбільш ймовірне відхилення	Стандартне відхилення
Обсяг випуску	19151	10500
Ціна	3960	1100
Змінні витрати	3165	600

Наступний крок, використовуючи функцію «Визначити припущення», будується нормальний розподіл по кожному параметру з урахуванням середнє значення і стандартне відхилення. В результаті цих дій, Crystal Ball будує діаграму нормального розподілу вхідних даних параметрів (рис.10-12).

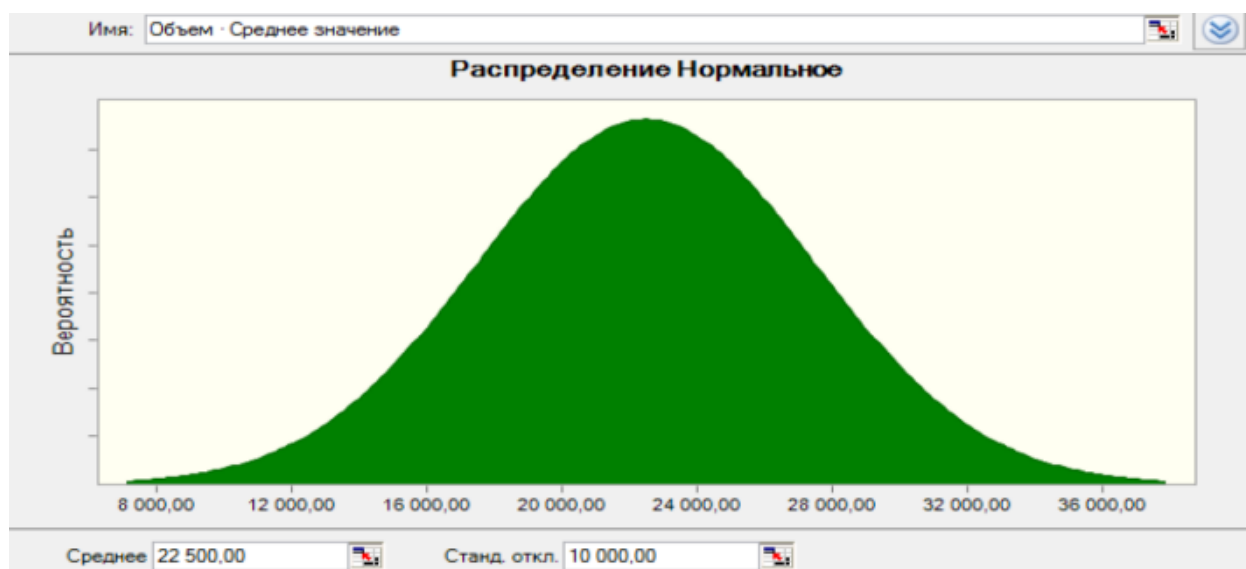

Рис.3.3 - Нормальный розподіл для параметра «Обсяг»

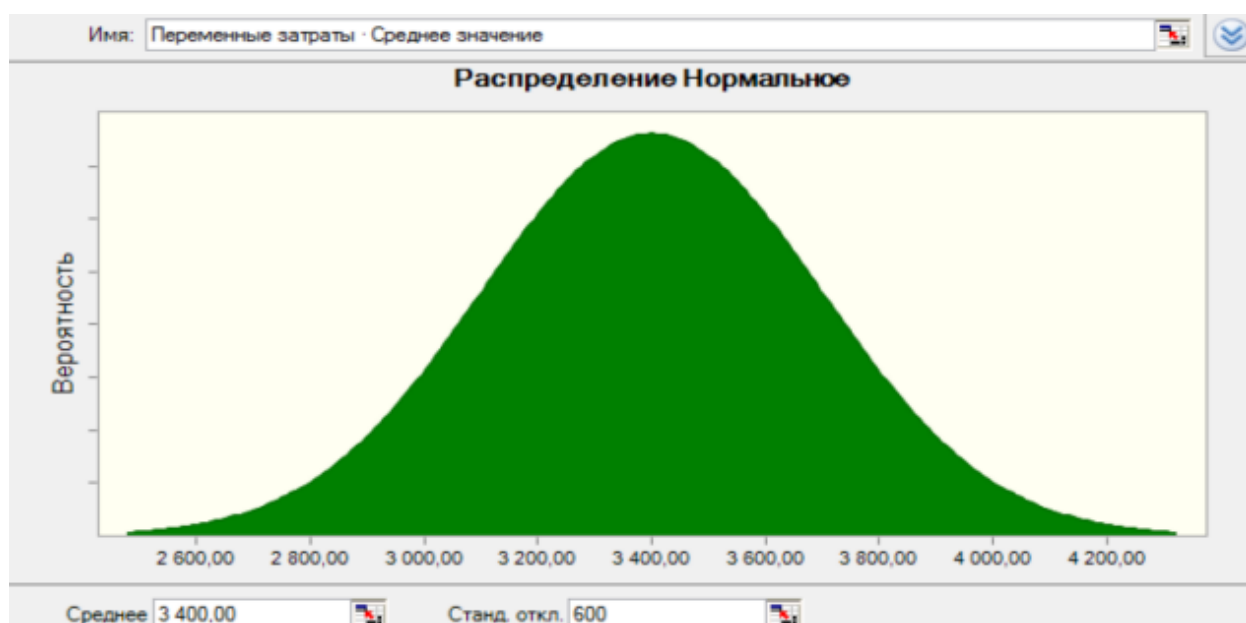

Рис.3.4 - Нормальный розподіл для параметра «Змінні витрати»

Наступним кроком є моделювання сценаріїв. Крізь функції моделювання для параметрів NCf_t (грошовий потік) і NPV_t (чиста приведена вартість) розраховується для всіх можливих комбінації значень параметрів в залежності від заданої частоти варіантів. У нашому випадку кількість проведених сценаріїв становить 5000 разів.

Після того, як програма завершить імітацію, автоматично будується графік прогнозних значень параметра. (рис.3.3 і 3.4).

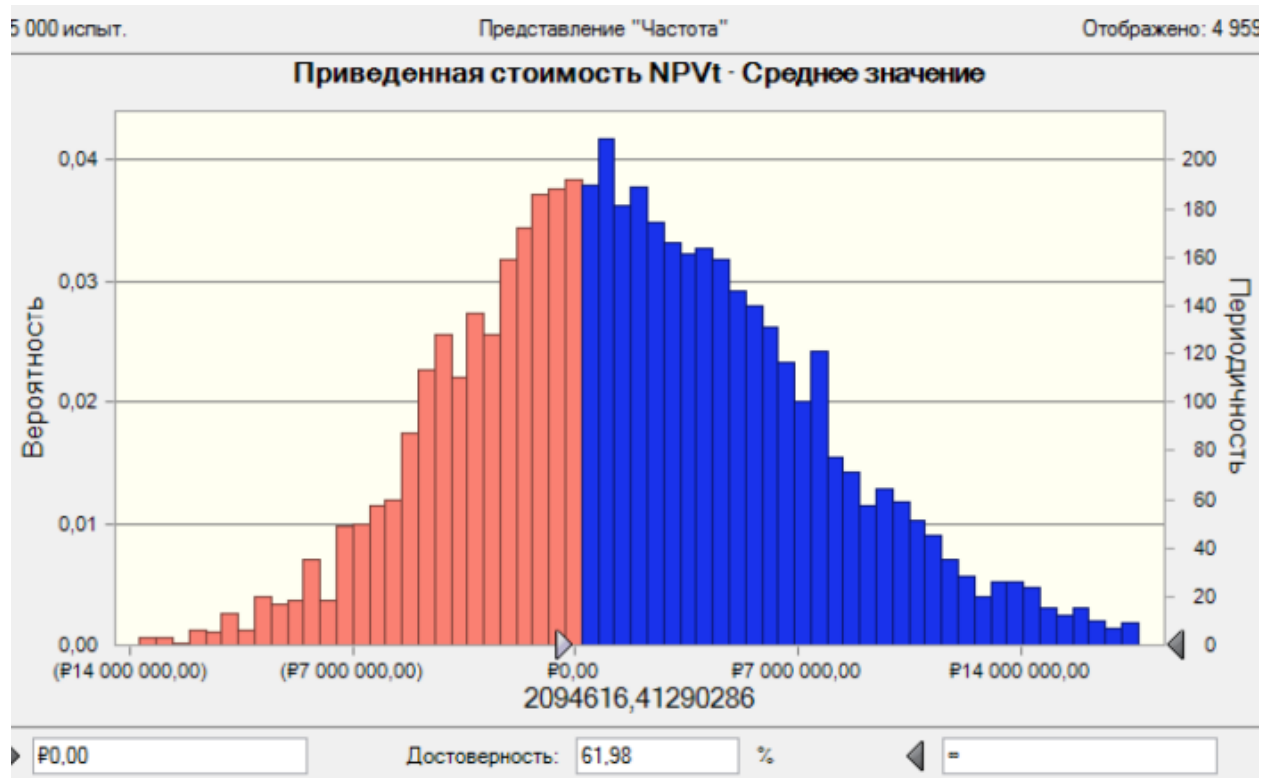

Рис 3.5 - Змодельований прогноз NPVt для інвестиційного проекту

Всього було проведено 5 000 тестів/сценаріїв по кожному параметру, це є достатнім для того, щоб вибірка була репрезентативною. Як видно з розподілу, в 61,98% сценаріїв $NPV > 0$, це говорить про те, що з імовірністю приблизно 62% інвестиційний проект буде ефективним і повністю окупиться.

Моделювання в Монте-Карло дозволяє розглянути всі можливі наслідки математичних рішень і оцінити вплив ризиків, забезпечуючи тим самим більш високу ефективність для прийняття рішень в умовах невизначеності.

Таким чином, проведено аналіз розробленого інвестиційного проекту по критерії рейтингу за оцінками (NPV, PI, IRR, термін окупності) показав, що таке вкладення коштів доцільно.

3.2 Вектор державного управління життєдіяльністю підприємства промислового сектору економіки

Сучасні економічні відносини в Україні перебувають у глибокій кризі, що зумовлено негативними тенденціями у соціально-економічному та політичному житті. Сучасні промислові підприємства функціонують в умовах високої складності, невизначеності та динамічності зовнішнього середовища. Таким чином, головною проблемою для промислових підприємств є нестабільність діяльності, вплив змін макросередовища тощо. Загострення кризових явищ і зацікавленість у збереженні підприємств зумовили виникнення питання щодо управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства та формування стратегічних векторів його розвитку, яке стає необхідним:

- по-перше, для попередження можливостей виникнення неплатоспроможності, уникнення фінансової кризи та банкрутства промислового підприємства;
- по-друге, надає інформацію про “вузькі” місця у діяльності підприємства та дозволяє підприємству досягти поставлених цілей;
- по-третє, для забезпечення та постійного підтримання умов успішної діяльності підприємства.

Формування стратегічних векторів управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства набуває характеру основи, присутньої на всіх рівнях управління підприємством взагалі і стратегічного окремо. У більш широкому значенні ефективне управління життєзабезпечення діяльності є гарантією успішної діяльності підприємства та прийняття раціональних стратегічних рішень.

У сучасних умовах господарювання суб'єкти, які діють на території України з метою ефективного функціонування та сталого розвитку, повинні вміло використовувати і застосовувати прогресивні теорії, методи й інструменти управління, а також досвід провідних світових компаній у сфері

управління життєдіяльності підприємства в системі стратегічного управління. Тож, управління життєдіяльності промислового підприємства це процес ефективного управління всіма наявними на підприємстві ресурсами і факторами виробництва з використанням інноваційних технологій та організації виробництва з метою формування оптимального їх рівня й підвищення показників: продуктивності праці, фондівіддачі, матеріаловіддачі та забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, що надасть можливість досягти поставлених цілей в умовах мінливого ринкового середовища. Правильно організований процес управління життєдіяльності дозволить формувати оптимальний набір ресурсів та факторів виробництва, використання яких направлено на забезпечення фінансової платоспроможності та уникнення банкрутства, надасть інформацію про “вузькі” місця у діяльності промислового підприємства. Необхідність ефективного управління економікою України взагалі та господарсько-фінансовою діяльністю підприємств харчової промисловості, зокрема, потребує формування стратегічних векторів управління життєзабезпечення діяльності підприємства як важливої складової в системі управління підприємством.

Основа діяльності будь-якого підприємства, незалежно від галузі та розміру, завжди повинна бути спрямована на отримання прибутку і, додатково, приносити корисний ефект для суспільства. Одним із важливих шляхів забезпечення та вирішення зазначеного завдання є розроблення комплексної та ефективною моделі управління життєзабезпечення діяльності підприємств, яка повинна базуватися на врахуванні наявних ресурсів та факторів виробництва (праця, земля, капітал, підприємливість та інформація), впливу зовнішнього та внутрішнього середовища і сучасних ринкових інструментів, важелів, передусім інноваційної діяльності та конкурентоспроможності.

Встановлено, що життєдіяльності підприємства – це процес ефективного управління всіма наявними на підприємстві ресурсами і факторами

виробництва з використанням інноваційних технологій та організації виробництва з метою формування оптимального їх рівня й підвищення показників: продуктивності праці, фондівіддачі, матеріалівіддачі та забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, що надасть можливість досягти поставлених цілей в умовах мінливого ринкового середовища. Достатній рівень життєзабезпечення діяльності підприємства – це оптимальний набір ресурсів та факторів виробництва, використання яких надає можливість попередити фінансову кризу та уникнути банкрутства, надасть інформацію про «вузькі» місця у діяльності підприємства та дозволить підприємству досягти поставлених цілей.

Життєдіяльність підприємства залежить від його ефективної діяльності у сфері залучення інвестицій задля формування сприятливого середовища для своєї діяльності.

Держава сьогодні є повноправним учасником інвестиційного процесу. Реальність його причетності полягає не тільки в тому, що він є великим власником і дистриб'ютором більшої частини ВВП, але і в тому, що він має в своїх руках правові механізми і структури, що реалізують його функцію власника.

Держава має легітимну політичну та економічну владу, може реалізовувати свої функції в нормативно-правових актах, що регулюють інвестиційний процес, а також вибрати альтернативні варіанти інвестиційного розвитку України, які відповідають завданням соціально-економічного розвитку суспільства.

У період економічних перетворень сильний державний вплив розглядається як дуже необхідне для того, щоб відстоювати інтереси всього суспільства. Інвестиційна політика України вимагає постійного коригування з урахуванням мінливих внутрішніх і зовнішніх умови, оскільки від цього залежить ефективність встановлених державою правил поведінки в економічній сфері для учасників інвестиційного процесу.

К. А. Пеліч справедливо вважає, що «характер інвестиційної політики визначається силою втручання держави в економічні процеси, ступенем зв'язку цієї політики з іншими державними установами, включаючи податкову, фінансово-кредитну, амортизаційну, ліцензійну та цінову політику, політику доходи і зайнятість, залучення іноземних інвестицій, а також законодавча база і в цілому адміністративний порядок» [3, с. 423].

Підпорядкування дій усіх учасників інвестиційного процесу спільній меті держави, яка визначає напрямок соціально-економічного розвитку країни, є засобом об'єднання інтересів у сфері економіки учасників інвестиційного процесу та активізації їх діяльності.

Система поглядів і уявлень з проблеми необхідності державного втручання в економіці налічує не одне століття, починаючи з меркантилістів і закінчуючи сучасними напрямками економічної науки. Існуючі підходи до ролі держави виправдовується протилежними концепціями: від крайнього лібералізму до всеохоплюючої державної монополії.

У нинішній період часу можна виділити два напрямки, в основі яких лежать про діаметрально протилежні підходи до ролі держави в інвестиційному процесі.

Одним з понять є концепція лібералізму, яка панувала в економічно розвинених країнах в дев'ятнадцятому столітті. До прихильників цієї концепції можна віднести Е. Бьом-Баверка, А. Маршалл, Д. Мілль, Д. Рікардо, А. Сміт. Ці вчені розглядали інвестиційний процес з точки зору рівних економічних можливостей для інвесторів, вважаючи, що кожен підприємець може вільно вкладати кошти в будь-яку сферу господарської діяльності відповідно до своїх інтересів і можливостей. Інвестиції розглядали як процес, передумову існування конкуренції і ефективного розподілу ресурсів.

Друге поняття пов'язане з кейнсіанською течією економічної думки. У зв'язку з цим з першої чверті ХХ століття почала посилюватися державна інтервенція в економіку.

Діяльність держави в інвестиційній сфері спрямована на вирішення основних стратегічних завдань економічного розвитку є зростання національного добробуту і підтримання макроекономічної стабільності. У зв'язку з цим ми вважаємо, що сучасне регулювання інвестицій має бути спрямоване на активізацію джерел заощаджень всередині держави (наприклад, реалізація ефективної податкової та амортизаційної політики, підтримка інститутів фінансового ринку), а також для активного залучення іноземного капіталу. Також мають бути створені сприятливі умови для іноземних інвестицій та скориговані функції держави як прямого інвестора.

На основі аналізу форм і методів регулювання інвестицій можна зробити наступні висновки.

Перший. Інвестиційний процес є невід'ємною частиною механізму макроекономічне регулювання економіки, оскільки інвестиції за своєю природою мають як мікроекономічний, так і макроекономічний характер. У періоди економічних реформ держава стає їх учасником. У цьому зростає його роль як суб'єкта інвестиційного процесу. У складі предметів, які використовують інвестиційні ресурси, велика роль відводиться різним формам майна, яке змінює мотиви інвестиційної поведінки і тягне за собою формування нових правових та економічних відносин. У складі суб'єктів, які забезпечують інвестиційними ресурсами, поряд з державою існує мережа альтернативні інституційні утворення, де учасники відіграють активну роль міжнародні ринки капіталу. Таким чином, держава сьогодні не є масштабним стратегічний інвестор. Починаються основні учасники інвестиційних відносин бути приватними компаніями і громадянами, ресурси яких стають основним джерелом інвестиційне фінансування. У той же час значення держави в економічній і правовій регулювання інвестиційних відносин не зменшується, а трансформується в нове якість – стає системно важливою. Державна політика, спрямована на розширення інвестиційний процес та стимулювання залучення інвестицій, спрямовані на реформування

інвестиційних відносин за допомогою організаційно-правових, економічних та інституційних методи.

Третій. Необхідно враховувати стабілізуючу роль ендогенних факторів, які впливають на здійснення інвестиційного процесу та врахування механізму його саморегуляції. Оскільки сучасна економіка являє собою змішану систему, здається необхідно мати поєднання держави і бізнесу, в якому формуються ринкові координація суб'єктів господарювання коригувалася б державою. На сьогодні робити ставку тільки на механізми саморегуляції і досягнення на їх основа для стійкого економічного зростання нелегітимна.

Четвертий. Спроби запозичення в чистому вигляді моделей інвестування регулювання діяльності інших держав без їх пристосування до специфіки національної економіки приречені на провал. У зв'язку з цим держава, яка формує нову політику в інвестиційній сфері, необхідно вибирати такі методи впливу, які будуть найбільш оптимально підходити до існуючих умов і традицій української економіки, які, в свою чергу, будуть найважливішою складовою національної економічної політики. Ви не можете зробити все водночас: стимулювати приватні інвестиції, надавати пільгові кредити приватних інвестиційних проектів, для фінансування соціальної сфери, а саме:

- здійснювати всебічний контроль за інвестиційним процесом більш ефективний є показовими заходами, коли держава здійснює вплив на будь-яку з них реформи в законодавчій та податковій сферах, або щодо інвестицій в соціальна сфера. Збалансоване зростання економіки залежатиме від удосконалення розуміння механізмів функціонування ринкової економіки та застосування в конкретний період часу необхідних інструментів держави на забезпечення життєдіяльності підприємства особливо промислового сектору економіки.

Темпи ринкових змін у світовій і національній економіці постійно зростають. За таких умов успішна економічна діяльність неможлива без

ефективного управління і стратегічного планування. Вирішальним фактором такого успіху є розробка і реалізація стратегічних векторів управління життєзабезпечення діяльності підприємства, спроможних адаптувати їх до змін зовнішнього середовища. Для цього потрібна своєчасна управлінська інформація, яка є одним із ключових факторів, що забезпечують можливість підвищення ефективності діяльності, створює умови для економічної безпеки підприємства та підвищення рівня життєзабезпечення діяльності підприємства.

Актуальність дослідження пов'язано з поняттям життєзабезпечення діяльності, що розглядається як процес ефективного управління всіма наявними на підприємстві ресурсами і факторами виробництва з використанням інноваційних технологій та організації виробництва з метою формування оптимального їх рівня й підвищення показників: продуктивності праці, фондівіддачі, матеріаловіддачі та забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, що надасть можливість досягти поставлених цілей в умовах мінливого ринкового середовища. Підвищення рівня життєзабезпечення діяльності підприємства, як фактору ефективності управління обумовлена наступними причинами: успішною реалізацією виробничої стратегії промислового підприємства, ефективністю використанні всіх факторів виробництва. Промисловість завжди вважалася локомотивом економічних перетворень у національній економіці. Саме в промисловості формуються основи стратегічної економічної стабільності країни.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В сучасних умовах економічний розвиток вітчизняних промислових підприємств характеризується зростанням нових викликів й загроз. Постійні зміни зовнішнього середовища дозволяють накопичувати відповідний досвід в галузі стратегічного управління. Важливою проблемою в стратегічному управлінні промисловим підприємством є формування та збереження його конкурентоспроможності в умовах постійних змін зовнішнього середовища: мінливого попиту споживачів, активності конкурентів, нових інноваційно-інвестиційних вимог ринку, а також обмеженості ресурсів та факторів виробництва. Негативним вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ активно впливає на життєзабезпечення діяльності підприємства та формує програму дій на майбутнє. Життєзабезпечення діяльності підприємства є підґрунтям для ефективного функціонування всіх процесів на підприємстві.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що активізація турбулентності в економічних процесах потребує формування адекватного сучасним вимогам інформаційного забезпечення діяльності, де головна роль належить узагальнюючим економічним показникам, які здатні наочно, комплексно та повно оцінити стан підприємства і його перспективи.

Одним із інструментів отримання інформації, здійснення на її основі аналізу та прогнозу щодо важливих сфер майбутнього діяльності підприємства є система показників, що кількісно-якісно характеризують фактори виробництва підприємства та економічні показники оцінки фінансової забезпеченості (неплатоспроможності). Основне призначення такої системи – це динамічне подання інформації для виявлення існуючих і назріваючих проблем та обґрунтування стратегічних управлінських рішень. Недостатня розробленість оцінки управління життєзабезпечення діяльності промислових підприємств зумовила важливість розроблення методологічних

засад та рекомендацій щодо удосконалення такої оцінки для стратегічного управління менеджментом підприємства.

Тому розроблення методологічного підходу до комплексної оцінки життєзабезпечення діяльності підприємства з урахуванням факторів виробництва з метою прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень, що є метою дослідження має наукове та практичне значення, а вибрана тема виступає актуальною й своєчасною.

Інвестиції можна визначити як сукупність витрат (матеріальні та нематеріальні), спрямовані на реалізацію коштів у різні сфери економіки та галузі діяльності для наступних отримання прибутку і досягнення певного результату.

Специфіка інвестиційних відносин проявляється в тому, що їх слід віднести до тих відносин, які виникають між економічно нерівноправні суб'єкти, коли один із суб'єктів цих правовідносин набагато сильніше свого контрагента саме в своєму фінансовому становище. Капітальні вкладення спрямовані на створення нових, оновлення і розвиток існуючих основних фондів. Обсяг і динаміка капіталу інвестиції є одним з ключових параметрів розвитку національної економіки, адже саме капітальні вкладення визначають обсяг вітчизняне виробництво, технологічний рівень виробництва, її інноваційний потенціал. Саме тому стимули капітальні вкладення як один з найважливіших напрямків інвестиції стають пріоритетом для держави в побудова ефективної інвестиційної політики.

Інвестиційний менеджмент - це сукупність управлінських методології та принципи, спрямовані на максимізацію прибутку за рахунок інвестицій. Можна спостерігати діяльність на абсолютно різних рівні, починаючи з підприємства і закінчуючи державою. Його призначення це вибір найбільш вигідного вкладення, яке, в свою чергу, має найнижчий бал ризику.

Інвестиційні проекти - важливий аспект діяльності сучасного підприємства. Інвестиції в реальні активи дозволяють підвищення конкурентоспроможності продукції і самої компанії.

Аналіз нормативної бази інвестиційної діяльності дозволили сформулювати загальне уявлення про те, які визначення можливі знайти в тому чи іншому законі. Розглянувши класифікацію інвестиційних проектів, автор важливість таких видів інвестицій, як реальні, прямі, середньострокові і довгострокові, приватні і побутові. Визначено, що саме на передінвестиційній фазі проводиться оцінка привабливості проекту, яка в процесі його реалізації має більший вплив надають такі види ризиків, як зовнішні, непередбачуваний, виробничий.

Введення в методики оцінки привабливості інвестиційний проект орієнтований на бюджетний, соціальний та комерційна ефективність. У свою чергу, особлива увага приділялася орієнтовані на обов'язкову двоступеневу оцінку ефективності:

1. Оцінка привабливості проекту в цілому;
2. Оцінка доцільності участі в даному інвестиційному проекті конкретного підприємства. Для більшості підприємств найбільший інтерес представляє саме комерційна ефективність проекту. Прогнозування припливу і відпливу грошових коштів, експерти виходив з припущення, що витрати року будуть схилитися до збільшення на 20%.

Аналіз чистого заробленого доходу ($NPV > 0$), індекс рентабельність ($PI > 1$), внутрішня норма прибутковості (IRR) і термін окупності дозволила зробити висновок про привабливість цього інвестиційний проект.

Внутрішня норма прибутковості показує очікувану прибутковість проекту, а отже, максимально допустимий відносний рівень витрати, які можуть бути пов'язані з проектом. Розрахунки здійснювалися методом відбору величин. – 10; 15; 20; 22; 22.5. Висновок такий, що значення має бути від 22 до 22,5%.

Термін окупності склав близько 3 років. Сам проект розроблений грошові надходження прогноуються на 6 років і протягом 5 років, тому інвестиційний проект і за цим критерієм вважається привабливим.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Лепьохін О. В. Безпекові підходи до сутнісно-змістовного наповнення категорії «життєдіяльність підприємства». *Вісник Запорізького національного університету*. 2017. № 4 (36). С. 168-175.
2. Рижов С. В. Актуальні питання проблем безпеки життєдіяльності в сучасний період. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2011. № 47. С. 255-263.
3. Лепьохін О. В. Методологічні підходи до управління життєдіяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 1 (21). С. 40–46.
4. Управління життєдіяльністю підприємств промисловості : монографія / О. М. Ястремська та ін.; за заг. ред. Ястремської О. М., Верещагіної Г. В. Харків : ХНЕУім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
5. Круш П. В., Овчаренко А. Ю. Теоретичні засади антикризового управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*. 2011. вип. 6. С. 129–135.
6. Череп А. В. Управління витратами підприємств харчової промисловості в ринкових умовах господарювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н.: спец. 08.00.04. «Економіка і управління підприємствами (харчова промисловість)» Київ, 2008. 39 с.
7. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2005. 656 с.
8. Мишко О. В. Фінансове планування як механізм управління грошовими потоками підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL : <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekono.mika&s=%3C/p%3E%3Cp%20id=&z=2613> (дата звернення: 22.11.2022).
9. Маркова С. В. Теоретичні основи щодо здійснення прогнозування діяльністю промислових підприємств. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України: матеріали Одинадцятої*

Всеукр. наук-практ. конф. (Одеса, 22–26 трав. 2017 р.). Одеса: Одеський національний політехнічний університет, 2017. С. 112–115.

10. Markova S., Bikulov D, Chkan A., Makazan E., Suhareva K. Asymptotic approach to inventory management under changing environment. *Sustainable geospatial development of natural and economic systems in Ukraine: collective monograph* / ред. Л. А. Горошкова, Є. В. Хлобистов. Poland: Bilostok, 2020. P. 160–173

11. Markova S., Holovan O., Oliynyk O. Application of modern methods of service quality assessment for diagnostics of higher education institution corporate culture. *Management and entrepreneurship: trends of development*. 2021. Vol. 1, No 15. P. 65–79. URL: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2021-1/15-04> (Last accessed: 20.11.2022).

12. Діденко В. М., Попова В. Д., Прядко В. В. Загальна теорія фінансів. Підручник. Чернівці: Ратуша, 2000 640 с.

13. Маркова С. В., Головань О. О., Коваленко В. С. Маркетингові інструменти інноваційного розвитку вітчизняного промислового підприємства у сучасних умовах. *Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал*. 2021. Вип. 51. С. 188–194. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/51_2021_ukr/31.pdf (дата звернення: 11.11.2022).

14. Маркова С. В. Стратегічний контролінг оптимізації асортименту продукції в умовах життєзабезпечення діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. Економічні науки*. 2018. № 6. Т. 3 (264). С. 157–159.

15. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу. Київ: КНЕУ, 1998. 224 с.

16. Маркова С. В. Основні принципи управління персоналом на підприємствах малого бізнесу. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент*: матеріали I Міжнар. наук.-практ.

конф. (Запоріжжя, 12–13 лют. 2020 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч. 2. С. 216–219.

17. Бондарчук М. К. Інноваційний розвиток підприємств як чинник економічного зростання держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.15. С. 142-146.

18. Маркова С. В. Вектори управління життєзабезпечення підприємств харчової промисловості. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Lublin, 2020. № 4 (32). Vol. 3. P. 125–130.

19. Управління ресурсами підприємства : навч. посіб. / під ред. Воробйова Ю. М. Холода Б. І. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 288 с.

20. Основи економічної теорії: підручник / за заг. ред. О. О. Мамалужа. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 468 с.

21. Терещенко С. І. Ресурсний потенціал підприємства: функції та структура. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2012. Вип. 2(58). С. 191–196.

22. Довгаль Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи. *Науково-технічна інформація*. 2009. № 1. С. 42–45.

23. Закаблук Г. О. Теоретичні аспекти соціально-економічного розвитку трудових ресурсів. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2014. №2. С.86-93.

24. Апаршина О. І. Методологічні підходи до трактування поняття «ресурсозбереження». *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць ПДТУ у трьох томах*. Маріуполь, 2011. Т. 1. С. 156-163.

25. Пономаренко В. С. Стратегія управління підприємством. Харків: Основа, 1999. 620 с.

26. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні підходи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 1 (4). С.1-9.

27. Скибіцька Л. І. Організація праці менеджера : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 360 с.
28. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посібник. Київ, 2001. 548 с.
29. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устинко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник. Львів : Світ, 2006. 568 с.
30. Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 688 с.
31. Комарницький І. Ф. Економічна теорія. Чернівці, 2006. 334 с.
32. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка / З. Ватаманюк, С. Панчишин, В.Буняк та ін.; за ред. З. Ватаманюка і С. Панчишина. Київ: Альтернативи, 2005. 608 с.
33. Романчук К. В. Сутність та види економічних ресурсів: обліково-аналітичний вимір. URL: archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc...34/27.pdf (дата звернення: 22.11.2022).
34. Маркова С. В. Забезпеченість підприємства основними факторами виробництва в умовах формування інноваційної стратегії адаптації. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. Економічні науки*. 2020. № 4. Т. 3 (284). С. 100–106.
35. Білоусько Т. Ю. Зовнішній моніторинг організації в конкурентному середовищі. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 7. С. 55–64
36. Schwartz Peter. The art of the long view. N-Y: Doubleday, 1991. 564 p.
37. Шершнева З. Е. Стратегическое управление: учебник. Киев: КНЕУ, 2004. 699 с.
38. Берницька Д. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища підприємства методом pest/ step аналізу. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 11. Ч. 2. С.41-45.
39. Даценко Г. В. Чинники зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища підприємств безпосереднього і непрямого впливу. *Вісник*

Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2010. № 6. С. 198-202.

40. Шапуров О. О. Формування концепції антикризового управління на основні взаємодії системи латентних процесів та системи діагностики явних загроз. *Інвестиції: практика та досвід.* 2013. № 23. С. 35-40.

41. Бурий С. А., Мацеха Д. С. Антикризове управління та управлінські рішення проблеми підприємств малого бізнесу : монографія. Хмельницький : Тріада-М, 2006. 93 с.

42. Штангрет А. М. Попереджування та уникнення банкрутства промислових підприємств (на прикладі підприємств поліграфічної промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Львів. 2003. 20 с.

43. Іванюта С. М. Антикризове управління: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.

44. Шапурова О. О. Сутність, завдання та принципи антикризового управління. *Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво: зб. наук. праць.* Запоріжжя, 2009. № 1. С. 228–232.

45. Крисанов Д., Тур О. Антикризове управління в АПК в умовах глобалізації. *Економіст.* 2013. №7. С.30-35

46. Москаленко Л. А., Хринюк О. С. Методи антикризового управління підприємством. *Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених.* 2011. Вип. 5. С. 114–118.

47. Кульчій І. О. Антикризове управління: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2016. 120 с.

48. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 568 с.

49. Маркова С. В. Управлінський аналіз оптимізації бізнес-процесів життєзабезпечення діяльності підприємств у сучасних умовах комерційного підприємництва. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. Економічні науки.* 2019. № 4. Т. 3 (272). С. 169–174.